

**TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARA ÖZGÜ
SORUŞTURMA USULÜ**

Ahmet KALKAN

**Yüksek Lisans Tezi
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI
2012
Her Hakkı Saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

Ahmet KALKAN

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARA ÖZGÜ SORUŞTURMA USULÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI**

ERZURUM-2012

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

...../...../20.....

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

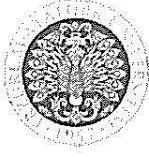
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum ".....Türkiye'de Çocuklara Karşı Soruşturma Usulü....." adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ahmet KALICAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç.Dr. Şafak E. ÇOMAKLI
..... danışmanlığında, *Ahmet Kalkan* tarafından hazırlanan
bu çalışma *29/08/2012* tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. *Doç.Dr. Şafak E. Çomaklı*
Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Y.Doç.Dr. Metin İkişer* İmza: *[Signature]*
Jüri Üyesi *Y.Doç.Dr. Selimye GANIYEVA* İmza: *[Signature]*
Jüri Üyesi *Doç.Dr. Şafak E. Çomaklı* İmza: *[Signature]*
Doç.Dr. Şafak E. ÇOMAKLI

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET	I
ABSTRACT	II
KISALTMALAR DİZİNİ	III
ÖNSÖZ	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇOCUK KAVRAMI, ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE ÇOCUKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN TARİHSEL VE HUKUKSAL GELİŞİMİ

1.1. GENEL OLARAK ÇOCUK KAVRAMI	4
1.1.1. Genel Olarak	4
1.1.2. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	7
1.1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Çocuk Kavramı	7
1.1.2.2. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde Çocuk Kavramı	8
1.1.2.3. Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarında (Pekin Kuralları) Çocuk Kavramı	9
1.1.2.4. BM Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi İçin Rehber İlkelerinde (Riyad İlkeleri) Çocuk Kavramı	9
1.1.2.5. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin BM Kurallarında Çocuk Kavramı	10
1.1.3. Türk Ceza Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı	10
1.1.3.1. 765 Sayılı Türk Ceza Kanununda Çocuk Kavramı	10
1.1.3.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Çocuk Kavramı	10

1.1.3.3. 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda Çocuk Kavramı	11
1.1.3.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Çocuk Kavramı.....	12
1.2. ÇOCUK SUÇLULUĞU.....	12
1.2.1. Genel Olarak	12
1.2.2. Çocuk Suçluluğu Kavramı	15
1.2.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	17
1.2.3.1. Bireysel Nedenler	18
1.2.3.2. Çevresel Nedenler	19
1.3. ULUSLARARASI HUKUK SİSTEMİNDE VE TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE ÇOCUKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN TARİHSEL VE HUKUSAL GELİŞİMİ	22
1.3.1. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuklara İlişkin Yapılan Düzenlemelerin Hukuksal ve Tarihsel Gelişimi.....	22
1.3.2. Türk Hukuk Sisteminde Çocuklara İlişkin Yapılan Düzenlemelerin Hukuksal ve Tarihsel Gelişimi	23
1.3.2.1. Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler	23
1.3.2.2. 1920- 1961 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler	24
1.3.2.3. 1961-1982 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler	25
1.3.2.4. 1982-2012 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler	26

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUĞU, SUÇA
SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARLA İLGİLİ SORUŞTURMA EVRESİNDE
GÖREV YAPAN KURUMLAR VE SUÇ SORUŞTURMASI

2.1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUĞU.....	28
2.1.1. Genel Olarak.....	28
2.1.2. Türk Ceza Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu	29
2.1.2.1. Oniki Yaşından Küçük Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu	29
2.1.2.2. Oniki Onbeş Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu	32
2.1.2.3. Onbeş Onsekiz Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu	35
2.2. SORUŞTURMA EVRESİNDE GÖREV YAPAN KURUMLAR.....	37
2.2.1. Genel Olarak.....	37
2.2.2. Cumhuriyet Başsavcılığı Bünyesinde Çocuk Bürosu.....	38
2.2.3. Kolluk Bünyesinde Çocuk Bürosu	40
2.2.4. Sosyal Çalışma Görevlileri.....	42
2.3. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDA SUÇ SORUŞTURMASI	43
2.3.1. Genel Olarak	43
2.3.2. Hazırlık Soruşturmasını Yürütmek ile Görevli ve Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı	45
2.3.3. Soruşturma Evresinde Özellik Gösteren Durumlar.....	45
2.3.3.1. Soruşturmanın Cumhuriyet Savcısı Tarafından Yapılması	46
2.3.3.2. Soruşturmanın Gizli Yürütülmesi	46

2.3.3.3. Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlenmesi Halinde Soruşturmanın Ayrı Yürütülmesi.....	47
2.3.3.4. Müdafii Görevlendirilmesi	48
2.3.3.5. Sosyal Çalışma Görevlisi Bulundurulması	49
2.3.3.6. İfade Alınması	49
2.3.3.7. Sosyal İnceleme Raporunun(SİR) Alınması	50
2.3.4. Yaş Gruplarına Göre Suç Soruşturması	52
2.3.4.1. Oniki Yaşından Küçük Suça Sürüklenmiş Çocuklar Hakkında Suç Soruşturması	53
2.3.4.2. Oniki Onbeş Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Suç Soruşturması	56
2.3.4.3. Onbeş Onsekiz Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Suç Soruşturması	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDA SORUŞTURMA EVRESİNDE TEDBİR UYGULANMASI, SUÇ SORUŞTURMASINI SONA ERDİREN DURUMLAR VE KARARLAR

3.1 SORUŞTURMA EVRESİNDE TEDBİR UYGULANMASI.....	59
3.1.1. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanması.....	59
3.1.1.1. Genel olarak	59
3.1.1.2. Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Çeşitleri	61
3.1.1.2.1. Danışmanlık Tedbiri.....	61
3.1.1.2.2. Eğitim Tedbiri	61

3.1.1.2.3. Bakım Tedbiri	62
3.1.1.2.4. Sağlık Tedbiri	63
3.1.1.2.5. Barınma Tedbiri	63
3.1.1.3. Tedbir Talebi ve Tedbir Kararı Verilmesi	64
3.1.1.4. Tedbir Kararının uygulanması	65
3.1.2. Koruma Tedbirlerinin Uygulanması	65
3.1.2.1. Yakalama ve Gözaltı	65
3.1.2.2. Tutuklama	66
3.1.2.3. Adli Kontrol	69
3.2 SORUŞTURMA EVRESİNİ SONA ERDİREN DURUMLAR VE KARARLAR	70
3.2.1. Uzlaşma	70
3.2.2. Önödeme	73
3.2.3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesine Karar Verilmesi	75
3.2.4. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Karar Verilmesi	78
3.2.5. Kamu Davasının Açılması	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	85
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜEBF	:Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
AÜHF	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev	: Çeviren
BMÇHDS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇKK	: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
ÇHKİAS	: Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
ÇKKTY	: Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
ÇMK	: 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
KÜÇAS	: Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları
m.	: Madde
s.	: Sayfa
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
RG	: Resmi Gazete

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARA ÖZGÜ SORUŞTURMA USULÜ

Ahmet KALKAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI

2012, 88 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI

Yrd. Doç. Dr. Salimya GANIYEVA

Yrd. Doç. Dr. Metin İKİZLER

Çalışmanın konusu Türkiye’de suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma usulüdür. Çocuklar; hem fiziksel, ruhsal ve biyolojik durumları itibariyle korunmaya muhtaç olmaları, hem de toplumların gelecekleri olmaları nedeniyle sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması için üzerlerinde önemle durulması gereken varlıklardır. Bu nedenle suça sürüklenmiş çocuklarla ilgili soruşturmanın yürütülmesinde uygulanacak usül büyük önem arz edecektir.

Çalışmada öncelikle ulusal ve uluslararası düzenlemelerde çocuk kavramının ne anlama geldiği ve çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan faktörler açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra çalışmanın ana konusu olan Türkiye’de suça sürüklenmiş çocuklarla ilgili soruşturmanın yürütülmesi usulü ulusal mevzuat, yargısal içtihatlar ve uluslararası düzenlemeler ışığında incelenmiştir. Suça sürüklenmiş çocuklar ile ilgili soruşturmanın yürütülmesi usulü anlatılırken ayrıca soruşturma evresinde görev yapan kurumlar, soruşturma evresinde suça sürüklenmiş çocuklara uygulanabilecek tedbirler ve bunların uygulanması usulü, soruşturma evresini sona erdiren durumlar ve uygulamada yapılan hatalar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Suça sürüklenen çocuk, soruşturma usulü, cezai sorumluluk, tedbir, Çocuk Koruma Kanunu.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

SPECIAL INQUIREMENT PROCEDURE FOR CHILDREN IN TURKEY

Ahmet KALKAN

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI

2012, Page: 88

Jury: Assoc. Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI

Assist. Prof. Dr. Salimya GANIYEVA

Assist. Prof. Dr. Metin İKİZLER

The subject of this study conduct of investigation procedures related to children dragged into crime in Turkey. Because of their physical, mental and biological states; being dependent to protection and also having seen as the future of the society, children are entities that must be given utmost importance. Therefore procedure to be apply will be very important during the conduction of investigation related to children dragged into crime.

In this study, primaraly we tried to explain the meaning of the term "child" and effective factors of crimes which committed by childrenin natioanl and international arrangements. After that the main subject of this study the conduction of investigation procedure related to children dragged into crime in Turkey was examined in light of national legislation, judicial case-laws and international arrangements. While giving explanation about the conduction of investigation procedure related to children dragged into crime , additionally institution that serve in the investigation stage, precautions and the enforcement of these procedures to children dragged into crime in investigation stage, discontinuance of proceedings and mistakes made in practice were reviewed.

Key words: children dragged into crime, investigative procedures, criminal liability, precautions, Child Protection Act

ÖNSÖZ

Çocuklar yapıları itibariyle hassas ve korunmaları gereken varlıklardır. Bu nedenle uluslararası hukukta ve ulusal hukukta çocuk hakları üzerinde önemle durulmuş ve çocukların korunması için çaba gösterilmiştir.

Çalışmanın konusu Türkiye’de suça sürüklenen çocuklara özgü soruşturma usulüdür. Günümüzde çocuk haklarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak suça karışmış çocuklar hakkında suç soruşturması yetişkinler ile ilgili suç soruşturmasına göre farklı özellikler göstermektedir. Türkiye’de suça sürüklenmiş çocuklar ile ilgili suç soruşturması özellik arz etmektedir.

Çalışmada; Türkiye’de suça sürüklenen çocuklarla ilgili hazırlık soruşturmasını, soruşturma evresinde suça karışmış çocuklara uygulanabilecek tedbirleri ve soruşturma neticesinde verilebilecek kararlar yargı kararları ışığında ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada teori ile uygulama arasındaki farklılıklara da yer verilmiştir.

Tez çalışması sırasında gösterdiği sabır ve verdiği destekten ötürü eşime, desteklerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI’ ya, Yrd. Doç. Dr. Salimya GANIYEVA ve Yrd. Doç. Dr. Metin İKİZLER ile tez çalışmam için kaynak temininde ve tezin tashihinde bana yardımcı olan meslektaşım, mesai arkadaşım ve kıymetli dostum Hâkim Alpay ÇALIŞKAN’ a teşekkür ediyorum.

Erzurum-2012

Ahmet KALKAN

GİRİŞ

Çocuk; zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplumdaki rol ve görevlerini henüz öğrenmekte olan, bakıma ve eğitime ihtiyacı olan varlıktır. Çocuklar bedensel, zihinsel, ruhsal, ekonomik ve sosyal yönden güçsüz olduklarından suça sürükleyen faktörlerden kolayca etkilenirler. Çocukları korumak için okulda, işyerinde, sokakta ve sosyal çevrelerinde ilişkilerini düzenlemek, gelişmelerini tehdit eden olumsuzlukları gidermek ulusal ve uluslararası bir sorun olarak kabul edilmiştir.

Devlet tarafından belirlenen ve aykırı davranılması halinde cezai yaptırım uygulanan toplumsal düzen kurallarına aykırı davranış suç olarak adlandırılmıştır. Suç, toplum düzenini ilgilendirdiğinden toplumsal bir sorun olarak kabul edilmiştir. Suç, çocuk tarafından işlenebileceğine göre çocuk suçluluğu da bu sorunun bir parçasıdır. Bu nedenle tarih boyunca çocuklara, hukuk düzenine aykırı fiillerinden ötürü nasıl muamele edilmesi gerektiği tartışıla gelmiştir.

Ceza siyaseti tarihi incelendiğinde, önceleri toplumsal düzeni korumak için “ceza” üzerinde durulmuş, suç işleyenlerin kişilik özellikleri, çocuk veya yetişkin olmaları hususu pek dikkate alınmamıştır. Toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak, ceza siyasetinin amacı değişmiş, suçlu kişiler cezalandırılırken topluma tekrar kazandırma düşüncesiyle hareket edilmiş, bu nedenle çocuk suçlulara kişilik özelliklerine göre ceza uygulanmaya çalışılmıştır. Bu durum çocuklara özgü ceza hukukunun tartışılmasını sağlamıştır.

Çocuklarla ilgili gelişmelerin en yoğun yaşandığı dönem 20. yüzyıldır. Bu yüzyılda çocuk hakları konusunda birçok belge düzenlenmiş, bu konuda büyük ilerleme kaydedilmiştir. Çocuk hakları konusunda düzenlenen en önemli belge Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir.¹ BMÇHDS, çocuk haklarını kapsamlı bir şekilde düzenleyerek bağımsız bir çocuk hukukunun temelini atmıştır. BMÇHDS ve diğer uluslararası hukuk belgelerinde çocuklarla ilgili önemle vurgulanan husus, çocuğun kişiliğinin tanınması ve cezalandırmadan çok iyileştirici ve önleyici olan

---

¹ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde sözleşme'nin adı yerine kısaltması olan “BMÇHDS” kullanılacaktır.

çocuklara özgü bir yargılama sistemi ve bağımsız bir çocuk hukukunun oluşturulmasıdır.

Bağımsız bir çocuk hukuku ve çocuklara özgü bir yargılama sisteminin oluşturulması, hukukun evrensel ilkesi olan “Eşitlik İlkesi”nin de gereğidir. Anayasanın 10. maddesinde de çocuklar için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine ters düşmeyeceği düzenlenmiştir.

1982 Anayasasının 90. maddesi uyarınca usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar kanun hükmündedir. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Avrupa Birliği uyum sürecinde bulunan Türkiye’de, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlamak ve uluslararası andlaşmaların gereğini yerine getirmek amacıyla hukuk sistemimiz yeniden yapılandırılmış, bu kapsamda çocuk ceza hukuku da yeniden yapılandırma süreci yaşamıştır. BMÇHDS ve diğer uluslararası belgelerde öngörüldüğü üzere çocuklara özgü yargılama sistemi oluşturulmuş, bu sistem içerisinde çocuk soruşturmasında ve yargılamasında görev yapan çocuklara özgü kurumlar oluşturulmuş ve çocuklara özgü düzenlemeler yapılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye’de çocuklara özgü soruşturma usulünün incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada anlatılan konular ele alınırken başta çocukların “Magna Carta”’sı olarak adlandırılan BMÇHDS 40. maddesi ve diğer bazı uluslararası sözleşmeler ile ulusal mevzuatta çocuklarla ilgili düzenlemelere yer veren Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve diğer ilgili düzenlemeleri esas alınmıştır.

Tezin birinci bölümünde; genel olarak çocuk kavramı açıklanacak, daha sonra, uluslararası hukuk belgelerinde ve Türk hukuk sisteminde düzenlenen mevzuatlarda çocuk kavramı ele alınacaktır. Devamında çocuk suçluluğu ve nedenleri açıklandıktan sonra, tarihsel süreç içerisinde uluslararası hukukta ve Türk hukukunda çocuklara ilişkin yapılan düzenlemeler ve bu düzenlemelerin tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, Türk hukukunda suça sürüklenen çocukların yaş gruplarına göre cezai sorumluluğu, suça sürüklenen çocuklarla hakkında soruşturma

evresinde görev yapan kurumlar, bu çocuklar hakkında yürütülecek suç soruşturmasının yapılması usulü, çocuklar için soruşturma evresinde hukukumuzda öngörülen özel usuller, yüksek yargı kararlarına ve uluslararası belgelere de değinilmek suretiyle incelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, suça sürüklenen çocuklar hakkında yürütülen soruşturma kapsamında; soruşturma evresinde çocuklara uygulanabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler ve koruma tedbirleri ile bunların uygulanmasında gösterilmesi gereken özen ve dikkat edilecek hususlar ile suça sürüklenen çocuklar hakkındaki suç soruşturmasını sona erdiren durumlar ve kararlar incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇOCUK KAVRAMI, ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE ÇOCUKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN TARİHSEL VE HUKUKSAL GELİŞİMİ

1.1. GENEL OLARAK ÇOCUK KAVRAMI

1.1.1. Genel Olarak

Doğum ile başlayan ölüm ile son bulan insan hayatı çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi belli dönemlere ayrılır. İnsan hayatının doğumdan ergenliğe kadar olan evresi çocukluk dönemi olarak kabul edilir. Sözlükte “Çocuk; bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan yavrusunu” ifade eder². “Çocuk; zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplumdaki rol ve görevlerini henüz öğrenmekte olan bakıma ve eğitime ihtiyacı olan varlıktır³.”

Toplum çeşitli unsurların bir araya gelmesiyle oluşur. Bu unsurların şüphesiz, en önemlisi insan ve dolayısıyla çocuktur. Toplumun geleceği, çocuklarının beden, ruhen, ahlaken ve fikren iyi gelişmesine ve eğitilmesine bağlıdır. Bu ise, çocuğun hukuki durumunu düzenleyen kurallarla yakından alakalıdır. Bu kuralların, insan haysiyet, hak ve hürriyetleri ile kişilik özelliklerine uygun düzenlenmesi çocuğun olduğu kadar toplumun, insan hakları evrensel beyannamesinin deyişiyle “ insanlık ailesinin” çıkarınıdır⁴.

Ceza hukukunda aykırılıklar için belirlenen yaptırımların amacı caydırıcılığı sağlamak, cezalandırmanın amacı ise suç işleyenleri eğitmek ve topluma kazandırmaktır. Bu nedenle irade ehliyeti ve algılama yeteneği olmayan veya kısmen olan çocuklara, yetişkinlerden farklı cezai yaptırımların uygulanması veya hiç uygulanmaması ceza hukukunun amacının gereğidir. Suçun işlenmesinde failin kişiliği de bir etken olduğuna göre; çocukluk döneminin belirlenmesi ve çocuğun kim

² Türk Dil Kurumu, *Büyük Türkçe Sözlük*, Erişim Tarihi: 03.03.2012, <http://tdkterim.gov.tr>

³ Burhan Caner Hacıoğlu, “Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), Erzincan 1998, s.1.

⁴ Ali Naim İnan, “Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukukuna Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1-4), Ankara, 1968, s. 201.

olduğunun tespiti her bakımdan önemli olsa da, ceza hukuku açısından ayrı bir öneme haizdir.

Bu nedenlerden ötürü eski hukuk sistemlerinden beri, ceza sorumluluğunun başlaması için insanların belli bir olgunluğa ulaşmaları gerektiği düşüncesi hâkim olmuş ve belirli bir yaşa veya döneme kadar kişilerin işledikleri fiiller yaptırımı bağlanmamıştır. Örneğin Roma hukukunda Oniki Levha kanunlarından itibaren ceza sorumluluğu büluğa ermeye bağlı tutulmuş, kilise hukukunda yedi yaşından küçükler akıl hastaları gibi görülmüş ve İslam hukukunda ceza sorumluluğu için olgunluğu ifade eden büluğ çağı esas alınmıştır⁵.

Bir insanın yapıdığı hareketleri ve bunların doğuracağı sonuçları algılaması, belirli bir olgunlaşma evresini tamamladıktan sonra mümkündür. Çocuk bedeni, ahlaki, ruhi ve fikri gelişmesi tam olmadığından korunmaya muhtaçtır. Bu nedenle hukuk tarihinde hukuk sistemleri çocuğu korumak için belli bir dönemi çocukluk dönemi olarak kabul etmişlerdir. Modern hukuk sisteminde de belli bir dönem çocukluk dönemi olarak kabul edilmiş, bu bağlamda ulusal ve uluslararası düzeyde çocuğu korumak için yasal düzenlemeler yapılmış ve bu döneme kadar çocuk ayrı kurallara tabi tutulmuştur.

Hukuk sistemlerinde çocukluk döneminin belirlenmesi için farklı kriterler kullanılmıştır. Bu dönem için bazı hukuk sistemleri yaş sınırını, bazıları da olgunluk halini göz önünde bulundurmuşlardır⁶. Ancak bu dönemin belirlenmesi için genellikle yaş kriteri kullanılmış ve belli bir yaşın altında olanlar çocuk sayılmıştır. Mukayeseli hukukta çocukluk döneminin başlangıcı konusunda tereddüt olmamakla birlikte çocukluk yaşının ne zaman bittiği konusunda evrensel bir kabul bulunmamakta, bu konuda farklı düşünceler ve uygulamalar görülmektedir⁷. Örnek olarak 1953 Alman genç Mahkemeleri Kanunu, Brezilya Ceza Kanunu 21 yaşının altında olanları, 1996 Rusya Federasyonu Ceza Kanunu 20 yaşın altında olanları çocuk olarak kabul etmiştir⁸

---

⁵ Beşir Aslan, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007, s. 1.

⁶ Aslan, s. 1.

⁷ Yusuf Solmaz Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, Adalet Yayınevi, 2. Bası, Ankara 2005, s. 10.

⁸ Uğur Tekin, “Çocuk Yargılamasında Avrupa’daki Yeni Uygulamalar”, *Çocuklar ve Suç- Ceza*, 1.Bsk. Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s.489.

Dünyada genellikle BMÇHDS'nin 1. maddesinde kabul edilen onsekiz yaş çocukluk dönemi olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de de onsekiz yaş çocukluk dönemi olarak kabul edilmiştir. Ancak sorunun çözümü çocukluk yaşının kaç olması gerektiğini belirlemekten öte, “hangi yaştan hangi yaşa kadar çocuk korunmaya muhtaçtır. Sorusunun cevaplandırılmasıyla mümkün olur⁹.”

Çocuk yargılaması hukukunda temel felsefe, çocuğun yararının daima ön planda tutulduğu özel yargılamadır. Bunun anlamı; çocuğun kişiliğinin tanınması ve cezalandırmadan çok iyileştirici ve önleyici olan bir yargılamadır¹⁰. Suçun işlenmesinde failin kişiliği de bir etken olduğuna göre, belirlenen cezai yaptırımların çocuğun kişilik özelliklerine uygun olması mutlak olarak gereklidir. Cezai yaptırımların, kendilerine uygulanan bireylerin kişiliklerine uygun olmaması halinde, cezalandırmadan beklenen caydırıcı ve eğitici sonuç almak mümkün olmayacaktır¹¹. Bu bağlamda suç işlemiş çocuğu, kendine özgü eğitim, ıslah ve yeniden topluma kazandırma düşüncesiyle hazırlanmış normlara muhatap etmek gerekir. Bu nedenle batılı ülkelerin birçoğunda genel ceza hukukundan bağımsız, çocuk mahkemelerini, özel yargı kurallarını ve ceza dışı eğitici ve koruyucu tedbirleri içeren çocuk ceza hukuku gerçekleştirilmiştir¹².

Toplumların gelişmişlik düzeyi ile toplumda görülen hoşgörü düzeyi doğru orantılı olarak artmaktadır¹³. Gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu günümüz toplumunda çocuklara iyimser yaklaşılmakta ve korunmaya çalışılmaktadır. Dünyada suç işleyen çocuklar artık kötülük yapmak maksadıyla cezalandırılmamakta, aksine bu çocuklara, ceza hukukunun amacı doğrultusunda hem kendilerinin, hem de cemiyetin faydasının gerektirdiği ıslah edici, koruyucu, terbiye edici cezalar verilmektedir¹⁴. Bu bağlamda artık Avrupa'nın bazı ülkelerinde çocuk yargılaması için normal mahkemelerin işleyişinden farklı ve ayrı hukuksal yaklaşımları olan özel mahkemeler

⁹ Ali Naim İnan, “Çocuğun Korunması Ve Polis”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1-4), 1980, s.245.

¹⁰ Handan Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, VIII(1-2), Erzincan 2004, s. 199.

¹¹ Aslan, s. 1.

¹² Burhan Caner Hacıoğlu, *Suçlu Çocukların Muhakemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985, s. 2.

¹³ Aylin Ok, *Kurumlar ve Suçlu Çocuklar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1989, s.12.

¹⁴ Nurullah Kunter, *Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu Nasıl Olmalı*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949, s. 3.

kurulmuştur¹⁵. Türkiye’de ise çocuk mahkemeleri düşüncesi ilk olarak 1916 yılında Necmettin Sadak tarafından Muallim Dergisinde dile getirilmiştir¹⁶.

1.1.2. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Uluslararası hukukta çocuklara ilişkin yapılan birçok düzenlemede çocuk kavramına yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden birkaçında çocuk kavramının nasıl tanımlandığı açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Çocuk Kavramı

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1989 tarihinde kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. BMÇHDS’nin başlangıç kısmında belirtildiği üzere bu metin; Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde BM’nin, çocukların özel ilgi ve yardım hakkı olduğunu ilan etmesi göz önünde bulundurularak, toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortam oluşturan ailenin, toplum içinde gereken sorumlulukları yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesi zorunluluğu dikkate alınarak taraf devletlerce hazırlanmıştır¹⁷. Sözleşme Türkiye’de Bakanlar Kurulu tarafından 09.12.1995 tarihinde onaylanmış, 27.01.1995 tarihli RG’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti sözleşmenin 19, 29 ve 30. Maddeleri hükümlerine T.C Anayasası ve Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutarak bu maddelere çekince koymuştur.

BMÇHDS, çocuk haklarını koruyup geliştirme sürecinde en önemli kilometre taşı olarak kabul edilir¹⁸. Çocuk haklarının uluslararası alanda kanun gücünü kazanmasını sağlayan ilk belgedir. Bunun yanında çocuk haklarını tek bir metinde toparlayarak bağımsız bir çocuk hukukunun temelini atması, çocuklara yönelik hakların en iyi biçimde değerlendirilmesi ve çocukların taşıdıkları temel değerlerin ve sahip olduğu hakların tanınıp güvence altına alınması nedeniyle çok özel bir öneme sahip

¹⁵ Tekin, s.487.

¹⁶ Sevdâ Uluğtekin, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, Ankara 1994, s.5.

¹⁷ BALO, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 668.

¹⁸ Yusuf Solmaz Balo, *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 50.

bulunmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle BMÇHDS çocukların “Magna Cartası”¹⁹ olarak kabul edilir.

BMÇHDS'nin 1. maddesinde “Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” hükmüyle 18 yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmiştir. Ancak sözleşme de erken yaşta reşit olma durumu ayrı tutulmuş ve bunun cezai sorumlulukta farklı değerlendirmeye tabi tutulup tutulamayacağı belirtilmemiştir.

1.1.2.2. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde Çocuk Kavramı

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi(ÇHKİAS) 25.01.1996 tarihinde imzalanmış ve 01.07.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin önsöz kısmında çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesi, bunun için çocukların gerekli bilgiyi almalarını sağlamak hususlarında taraf devletlerin mutabık kaldıkları belirtilmiştir. Sözleşmenin 1. maddesi “Bu sözleşme onsekiz yaşına ulaşmamış çocuklara uygulanır” hükmüyle çocukluk yaşını onsekiz olarak kabul etmiştir. Sözleşmenin bu hükmüyle onsekiz yaşından aşağı olmamak kaydıyla taraf devletlere çocukluk yaşının üst sınırı için farklı bir yaş belirleme serbestisi tanındığı anlaşılmaktadır²⁰.

Sözleşmenin 2. maddesinde; amacın çocukların yüksek çıkarları için, haklarını geliştirmek, onlara usule ilişkin haklar tanımak ve bu hakların, çocukların kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesinin teminini kolaylaştırmak olarak belirtilmiştir. Türkiye sözleşmeyi 09.06.1999 tarihinde imzalamış ve 18.01.2001 onaylamıştır.

1.1.2.3. Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarında(Pekin Kuralları) Çocuk Kavramı

Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları(KÜÇAS) 29 Kasım 1985 tarihinde kabul edilmiştir. KÜÇAS çocuk yargılaması bakımından bir takım ilkeler benimsemiştir. Bunlardan biri de “Çocuğun

¹⁹ Türkay Asma, *Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türk Çocuk Hukuku, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Günleri*, Hakimevi, İstanbul 1995, s. 345.

²⁰ BALO, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 684.

cezai sorumluluğunun gerektirdiği ahlaki ve psikolojik unsurlara uyumlu olarak, cezai sorumluluğunun manevi ve psikolojik sonuçlarını kaldırmaya elverişli olup olmadığını belirleyen bir cezai sorumluluk yaşı tespit edilmesini sağlamaktır.” Sözleşmede çocukluk yaşı için bir sınır belirlenmemiş ancak sözleşmenin 2. maddesinde “Devletlerin kendi hukuk sistemlerine göre işlediği suç bakımından yetişkinlerden ayrı muameleye tabi tutulması gereken kişiye küçük denir.” Şeklinde genel bir çocuk tanımı yapılmıştır. Bu hükümle sözleşme gereği çocukluk yaşı sınırı taraf devletlere bırakılmıştır.

1.1.2.4. BM Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi İçin Rehber İlkelerinde (Riyad İlkeleri) Çocuk Kavramı

BM Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi İçin Rehber İlkeleri 1990 yılında kabul edilen sözleşme daha çok çocuklar tarafından işlenen suçların engellenmesini amaçladığından genel olarak yasama organlarını muhatap almıştır. Riyad ilkeleri çocukların yargılanması için onlara has kuruluşların ve onlara destek olacak kurumların kurulmasını ve bu yönde çalışma yapılmasını tavsiye eder. Riyad ilkelerinde herhangi bir çocuk tanımına yer verilmemiştir²¹.

1.1.2.5. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin BM Kurallarında Çocuk Kavramı

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin BM Kuralları BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1990 tarihinde aldığı kararla kabul edilmiştir. Sözleşme, adalet sisteminin küçüklerin haklarının ve güvenliğinin lehinde davranacağını, küçüklerin işledikleri fiiller nedeniyle özgürlüklerinin kısıtlanmasının başvurulacak en son çare olması gerektiğini ve verilen özgürlükten kısıtlama cezasının küçüklerin insan haklarına saygı gösterilmesinin sağlandığı ortamlarda çektirilmesini düzenlemiştir. Sözleşmenin 11. maddesinde onsekiz yaşın altındaki herkesi çocuk olarak kabul etmiştir. Ancak daha düşük yaş sınırının kanunla tespit edilebileceğini kabul etmiştir.

1.1.3. Türk Ceza Hukuku Sisteminde Çocuk Kavramı

Türk Ceza hukuku sisteminde çocuk kavramının tanımına 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin

---

²¹ Efe, s. 22.

Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer verilmiştir.

1.1.3.1. 765 Sayılı Türk Ceza Kanununda Çocuk Kavramı

Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çocuk tanımı yapılmamıştı. Ancak yasanın çocukların cezai sorumluluklarını düzenleyen 53 v.d maddelerinde onsekiz yaşın altında kalan kişilerin çocuk kabul edildiği anlaşılmaktadır.

1.1.3.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Çocuk Kavramı

5237 sayılı Türk Ceza Kanun'un genel hükümlerinde tanımlar başlıklı 6/b maddesinde, çocuğun tanımı yapılmıştır. Bu maddeye göre çocuk deyiminden "henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi" anlaşılmaktadır. Kanun maddesinin gerekçesinde BMÇHDS hükümleri göz önüne alınarak çocukluk yaşı sınırının onsekiz yaş olarak kabul edildiği belirtilmiştir.

1.1.3.3. 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da Çocuk Kavramı

Mülga 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 41. maddesinde "Bu kanundaki küçük deyimini suçu işlediği tarihte henüz on beş yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar." denilerek onbeş yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmiştir. Aynı şekilde 2253 sayılı yasanın 6. maddesinde "Onbeş yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır." hükmüyle onbeş yaşından küçüklerin farklı mahkemelerde yargılanmasını kabul etmiştir²². Ancak aynı dönemde yürürlükte bulunan 765 sayılı TCK' da cezai sorumluluk bağlamında onsekiz yaşından küçükler hakkında ayrı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu durum aslında bir çelişki oluşturmaktaydı. Çünkü onsekiz yaşından küçüklerle cezai sorumluluk bağlamında ayrıcalık tanınması onsekiz yaşın altında kalanların çocuk olarak kabul edildiğini göstermektedir. Nitekim 30.07.2003 tarih ve 4963 sayılı yasa ile 2253 sayılı yasanın 6. maddesinde çocuk mahkemelerinde yargılanma yaşı olarak belirlenen onbeş yaş, onsekiz yaş olarak değiştirilmiştir.

---

²² Mustafa Artuç/Cemil Gedikli, *Yeni Yargıtay Kararları Işığında TCK-CMK-CGİK-Çocuk Koruma Kanunu ve 5560 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler (Yeni Ceza Adalet Sistemi)*, 2.bs. Ankara 2007, s. 602.

Bu değişiklik beraberinde bazı sorunları getirmiştir. Küçüğü onbeş yaşını bitirmemiş kişi olarak tanımlayan 2253 sayılı yasanın 41’de değişiklik yapılmadığından ve 2253 sayılı yasanın diğer maddelerinde “Küçük” deyimini kullanıldığından, 2253 sayılı yasanın diğer maddelerinde öngörülen usul kurallarının onbeş yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını doldurmamış çocuklara uygulanması hususunda tereddüt doğurmuştur. Ancak amaçsal yorum yapıldığında onsekiz yaşından küçüklerin çocuk mahkemelerinin görev kapsamına alınmasıyla amaçlanan onsekiz yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmek değil, onsekiz yaşını bitirmemiş çocukları, çocuklara özgü yargılama usulünden yararlandırmak olduğun anlaşılmaktadır²³.

1.1.3.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Çocuk Kavramı

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun(ÇKK) “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde kanunda yer alan terimler tanımlanmıştır. ÇKK’ nın 3. maddesinde “Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi” çocuk sayılmıştır. Bu kanunda ifade edilen “daha erken yaşta ergin olsalar bile” ibaresi oldukça önemlidir. Türk Medeni Kanununun 11 ve 12 maddelerinde evlenme veya erginlik kararıyla onsekiz yaşından önce çocukların ergin olması mümkündür. ÇKK’ nın çocuk bu şekilde tanımlanmasıyla çocuklar daha erken yaşta ergin olsalar bile onsekiz yaşını dolduruncaya kadar çocuk sayılacaklar ve dolayısıyla ceza sorumluluğu bakımından ÇKK’ ya tabi olacaklardır²⁴.

BMÇHDS’de onsekiz yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmiş ancak daha erken yaşta reşit olma durumunu istisna tutmuştur. ÇKK’ nun da bu istisnaya yer verilmeyerek çocuklar lehine düzenleme yapılmıştır.

ÇKK 3. maddesinde ayrıca “Korunma ihtiyacı olan çocuk” ve “Suça sürüklenen çocuk” kavramları tanımlanarak Türk yargı sistemine yeni kavramlar getirilmiştir. ÇKK’ ya göre;

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk: “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,”

²³ Yokuş Sevük, s. 200.

²⁴ Artuç / Gedikli, s.602.

Suça Sürüklenen Çocuk: “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,” ifade eder.

5395 sayılı ÇKK’ u hükümleri açısından “suça sürüklenen çocuk” ve “korunma ihtiyacı olan çocuk” özünde aynı kavramlardır. Çünkü suça sürüklenen çocuk öncelikli olarak korunma ihtiyacı olan çocuk durumundadır. Bütün çocukların korunmaya muhtaç varlıklar olsalar da, en çok suç işlemiş, suça sürüklenmiş bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğu muhakkaktır²⁵. ÇKK’ nın suça sürüklenmiş çocuk ifadesinin kullanmasındaki amaç çocuğun iradesi yanında, ayrıca iradenin dışında, dış etkenlerin veya sebeplerin varlığı kabul edilerek bu etkenler tarafından suça sürüklendiğini vurgulamak içindir²⁶.

1.2. ÇOCUK SUÇLULUĞU

1.2.1. Genel Olarak

Toplum halinde yaşamak insanlar için zorunlu ve insanın doğası gereği tabii bir durumdur. Toplum halinde yaşamak, insanın ihtiyaçlarını karşılaması, maddi manevi varlığını sürdürmesi ve geliştirmesi için gereklidir. İnsanların bir arada yaşamaları, onların bazı özgürlüklerine sınır getirilmesini kabul etmelerine bağlıdır²⁷. Ancak toplum halinde yaşamının tabii sonucu olarak, birbirinden tamamen farklı istek ve iradelere sahip bireyler arasında çatışmaların çıkması kaçınılmazdır. Bu çatışmaların önlenmesi, toplumsal yaşamın barış içerisinde sürdürülmesi, insanlar tarafından uyulması gerekli bir takım kuralların varlığına ihtiyaç gösterir²⁸. Bu kurallar din kuralları, ahlak kuralları, örf ve adet ile hukuk kurallarıdır. Hukuk kuralları devlet tarafından belirlenir²⁹. Hukuk kuralları; devlet tarafından belirlenen, kişilerin birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen, emirler ve yasaklar içeren, uyulmadığı takdirde devlet tarafından yaptırım uygulanan kurallardır³⁰.

Uyulmadığında cezai yaptırım uygulanan hukuk kurallarına aykırı davranış suç olarak nitelendirilir. Suç her toplumda vardır. Durkheim’in ifadesiyle suçun olmadığı

²⁵ Murat Aydın, “Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı:1, Eylül 2006, s. 58.

²⁶ Artuç, Gedikli, s.603.

²⁷ Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin, Ankara 2005, s. 49.

²⁸ M. Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Ahmet Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 3.

²⁹ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 1992, s.1.

³⁰ Artuk, Gökçen, Yenidünya, s. 3.

toplum normal toplum değildir³¹. Ancak suç algısı ve suç oluşturan eylemler toplumlara göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle hangi eylemlerin suç sayılması gerektiği, suç işleyen şahıslara karşı toplumun nasıl hareket edeceği gibi sorunlara her toplum tarih boyunca farklı çözümler getirmeye çalışmıştır³².

Ceza hukukunun esasını oluşturan suç kavramı genellikle kanunlar tarafından tanımlanmamıştır. Ceza kanunumuz da, birçok yabancı kanunda olduğu gibi suçun genel bir tanımını yapmamıştır³³. Ceza hukuku bakımından önemli olan suç sayılan eylemlerin tanımlanmasıdır. Bu ceza hukukunda zorunludur. Aksi takdirde “Suçta Kanunilik” ilkesi ihlal edilmiş olur³⁴. Ancak kanun tarafından yapılmayan suç kavramının tanımı doktrinde yapılmıştır. Doktrinde suç, ceza kanunlarının ihlali yönündeki, savunma veya mazeret olmaksızın yapılan ve devlet tarafından cezai yaptırım uygulanan hareket³⁵ olarak tanımlanmıştır.

Suç çok faktörlü karmaşık bir olgu olup bu olgunun ortaya çıkmasında birçok faktör etkilidir. Suç soyut bir eylem değil, ekonomik, sosyal, kültürel gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal bir fenomendir³⁶. Her dönemde ve her toplumda önemli bir sosyal problem olarak görülen suç ve suçluluk; işlenen suçların türü, sayısal dağılımı ve çözüm yolları açısından toplumdan topluma farklılık göstermiştir. Bu bağlamda; her toplum kendi yapısı içinde suç ve suçlulara yönelik önleyici tedbirler almış, hukuki düzenlemeler yapmış ve bunları uygulayacak olan birimler geliştirerek kendi adalet sistemlerini oluşturmuşlardır³⁷. Ancak dönemsel olarak toplumlarda ceza siyaseti benzer anlayış göstermiştir.

Ceza siyaseti tarihine bakıldığında önceleri, suçla mücadelede, toplumun düzenini korumak için suçun işlenmesini önlemek amaçlamış, bunu sağlamak için en kolay yol görünen ceza üzerinde durulmuştur. Bu sistemin temelini kolektif öç, kefare, kusurlu hareketin cezalandırılması ve korkutma prensipleri oluşturmaktaydı. Bu sistemde çocuk

³¹ Emile Durkheim, *Les Regles De La Methode Sociologique*(Çeviren: Cemal Bali Akal), Dost Kitabevi, 2. Bası, Ankara 2010, s. 79.

³² Yağbasan, s.19

³³ Artuk, Gökçen, Yenidünya, s. 377.

³⁴ Demirbaş, s. 174.

³⁵ Oğuz Polat, *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, Seçkin, Ankara 2004, s. 31.

³⁶ Hüseyin Bal, *Çocuk Suçluluğu*, Fakülte Kitabevi, (1. Bsk.), Isparta 2004, s. 23.

³⁷ Yağbasan, s.22.

suçlular yetişkin suçlularla aynı kabul edilmiş ve aynı cezalarla cezalandırılmışlardır³⁸. İlk bakışta makul görünen bu çözüm yolu, yüzyıllar boyu toplumlarca uygulanagelmiştir³⁹. Bu sistemde suç işleyen kişileri topluma kazandırma düşüncesi olmadığından suçlu bireyler kötü, saldırgan olarak görülmüş ve toplum dışına itilmişlerdir. Günümüzde ise bir sosyal kontrol aracı olan cezalandırmaya, diğer sosyal kontrol araçlarının sonuç vermemesi durumunda yani en son çare olarak başvurulması gerektiği savunulmaktadır⁴⁰.

Toplumsal değişme ve gelişmeye bağlı olarak, suçların algılanış biçimi, suç türleri, suç işleyen bireye karşı gösterilecek yaklaşımlar da değişmektedir. Çağımızda suç ve suçluluğun soyut bir hukuki sorun olmadığı, suçluların içinde buldukları toplumda ki faktörlerden sıyrılmayacakları, suçun soyut bir eylem değil, sosyal bir fenomen olduğu kabul edilen gerçeklerdendir⁴¹. Bu bağlamda suçlu bireylere karşı insan onuruna yakışan yaklaşımlar sergilenmeye başlanmış, suç işleyen kişiler toplumun bir parçası olarak görülmüş ve çeşitli haklar tanınmıştır⁴². Suç kavramı ile ilgili araştırmalara da bir bütün olarak bakıldığında, suçu önlemeye yönelik tedbir ve erken tanı çabaları ile suçun ortaya çıkışındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle, çocuk suçluluğu üzerinde önemle durulduğu görülmektedir⁴³.

Çocuklar toplumda en fazla korunması gereken varlıklardır. Çünkü çocuklar toplumun geleceğidir. Toplumun geleceğe güvenle bakması, çocukların sağlam temel üzerinde yetiştirilmesi, gelişimlerinin sağlanması ve korunmaları ile mümkündür⁴⁴. Bu nedenle günümüzde bütün hukuk sistemlerinde yetişkin suçluluğu ile çocuk suçluluğu ayrımına tabi tutulmuştur⁴⁵.

---

³⁸ Özdemir, s. 38.

³⁹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 23.

⁴⁰ Wolfgang Heinz, "Çocuk ve Genç Suçluluğu- Ceza Yasa Koyucusunun Harekete Geçmesini Mi? Bekliyor", Çeviren; Mustafa Ruhan Erdem, *Çocuklar ve Suç-Ceza*, (1. Bsk.), Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.271.

⁴¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 23.

⁴² Yağbasan, s.22.

⁴³ Oğuz Polat, s. 189.

⁴⁴ Yusuf Solmaz Balo, "Kanunla İhtilafa Düsen Çocukların Yargılanması ve 4963 Sayılı Kanunla Çocuk Mahkemeleri Kanununda Yapılan Değişikliklerin Çocuk Ceza Hukukuna Etkisi", *Adalet Dergisi*, Yıl: 95, Sayı: 17, Ekim 2003, s. 41.

⁴⁵ Hayati Yelesdağ, *Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 12.

1.2.2. Çocuk Suçluluğu Kavramı

Türkiye’de kullanılan “Çocuk Suçluluğu” kavramı için batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimi kullanılmıştır⁴⁶. Çocuk suçluluğu; “Bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir davranışa dönüşmesi” olarak tanımlanmaktadır⁴⁷. Uluslararası hukukta çocuk suçluluğu “Bir suç işlediği iddia edilen veya bir suç işlediği tespit edilen küçük veya genç kimseye küçük fail denir.” şeklinde tanımlanmıştır⁴⁸.

Suç soyut bir eylem değil, ekonomik, sosyal, kültürel, coğrafi, suç işleyen kişinin özellikleri gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu olarak kabul edilmiştir. Bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimleri tamamlanmamış olduğundan, çocukların suç işlemeye etkili faktörlerden yetişkinlerden daha fazla etkilendikleri ve gelişmekte olan yapıları nedeniyle kolayca tepki verdikleri bir gerçektir⁴⁹.

Toplumların çocuklara bakışı, çocuklara tanıdığı haklar ve suça sürüklenen çocuklara yaklaşım tarzı toplumların gelişmişlik düzeyi ile doğrudan ilgilidir⁵⁰. Buna bağlı olarak modern hukukta, çocukları suça iten nedenlerin farklılığı, suç işlemeye etkili olan faktörlerden yetişkinlerden daha fazla etkilenmeleri, fizyolojik, zihinsel ve ruhsal olarak içinde buldukları durum ve suç işlemelerindeki kusurluluk durumu göz önüne alınarak yetişkin suçluluğu ile çocuk suçluluğu ayrımı yapılmıştır. Bu ayrım doğrultusunda yetişkinler ve çocuklar farklı ceza, yargılama ve infaz siyasetine tabi tutulmuşlardır⁵¹.

Çocuk suçluluğu bugünkü anlamda olmasa da eski hukuk sistemlerinde de yer almıştır. Ancak çocuk suçluluğu, 19. yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi ile başlayan aydınlanma çağında hukuk sistemlerinin gelişerek ve değişerek modern hale gelmesine bağlı olarak günümüzdeki modern çehresine kavuşmuştur⁵². Yaşanan

⁴⁶ Oğuz Polat, s. 189.

⁴⁷ Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, (9. Bs.), Remzi Kitabevi, İstanbul 1998, s.289.

⁴⁸ Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standard Kuralları (PEKİN) Kuralları 2/2-c

⁴⁹ Özdemir, s. 37.

⁵⁰ Balo, “Kanunla İhtilafa Düsen Çocukların Yargılanması ve 4963 Sayılı Kanunla Çocuk Mahkemeleri Kanununda Yapılan Değişikliklerin Çocuk Ceza Hukukuna Etkisi”, s. 41.

⁵¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 23.

⁵² Yelesdağ, s. 11.

gelişmeler, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başında çocuk mahkemelerinin kurulması ve suça sürüklenen çocuklar özel statüsünün oluşturulması sonucunu doğurmuştur⁵³.

Çocuk suçluluğu ile yetişkin suçluluğu ayırımında modern hukuk sistemlerinde yaş kriteri esas alınmıştır. Türkiye’de çocuk suçluluğu için onsekiz yaş sınırı belirlenmiştir. Dünyada ise çeşitli ülkelerin yürürlükte olan mevzuatları incelendiğinde çocuk suçluluğu için kabul edilen yaş sınırının 14-21 yaş arasında olduğu görülmektedir⁵⁴.

Ceza hukukunun temel amacı suçun işlenmesinin önlenmesidir. Bu iki yolla mümkündür. Birincisi suç işleyen kişilere verilecek ceza ile diğer suça eğilimli kişilerin suç işlemekten caydırılması, ikincisi cezanın suçluyu ıslah edici etkisidir⁵⁵. Gerçekten suç işleyen kişiler, kendilerine verilen ceza ıslah edici niteliğe sahipse topluma kazandırılabilirler. Bu nedenle suça sürüklenen çocuklara verilen cezanın amacı bedel ödetmek değil, onların ıslah olmalarını sağlayarak topluma kazandırmak olmalıdır. Çocukların ıslahı ise suç işleyen çocuğun içinde bulunduğu koşullara ve kişiliğine uygun olan bir yaptırımın uygulanmasıyla mümkündür. Suça sürüklenen çocukların ıslahı çocuk suçluluğunun önlenmesi bakımından uygulanacak yöntemlerden biridir. Aksi yaklaşım olan işlediği suçun karşılığını ödetme yönteminin benimsenmesi ise çocuk suçluluğunu arttıracaktır⁵⁶.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi için toplum olarak örgütlenmeli ve çaba harcanmalıdır⁵⁷. Çocuk suçluluğunu önlemek için farklı yol ve yöntemler tespit edilmelidir. Çocuk suçluluğunun önlenmesi bakımından uygulanacak yöntemlerden bir tanesi, suç işlenmesinden önce uygulanacak önleyici tedbirler, bir diğeri suça sürüklenmiş çocuğun ıslahı ve yeniden topluma kazandırılması için uygulanacak eğitim tedbirleri ve bir diğeri de denetim ya da serbest bırakılmış çocuğun toplumsal hayata uyumunun takibine ilişkin izleme çalışmalarıdır⁵⁸.

⁵³ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 23.

⁵⁴ Neşe Doğan, “Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri”, *Adalet Dergisi*, Yıl:81, Sayı:1, Ocak-Şubat 1990, s.171.

⁵⁵ Yüce, s. 4.

⁵⁶ Yelesdağ, s. 12.

⁵⁷ Yavuzer, s.262.

⁵⁸ Yavuzer, s.263.

1.2.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocuk suçluluğu çok faktörlü bir olgudur. Çocuğun bireysel özellikleri yanında, çocuğun içinde yaşadığı aile, okuduğu okul, arkadaş gurubu, çalışma hayatı, sosyal ve ekonomik durumu çocuğun suç işlemesinde etkili faktörlerdir. Çocuğun yükleneceği rolleri, model alacağı davranış kalıplarını, sosyal normların uygun olarak tanımlanan davranış biçimlerine uymayı öğreneceği çocukluk döneminde aile, okul, akran grubu, çalışma hayatı vb. olarak gruplandırılabilir toplumsallaşma güçlerinin, misyonlarını gerektiği gibi yerine getirmemeleri çocukların suçluluk davranışları sergileme eğilimlerini güçlendirir⁵⁹. Hukuk sistemleri toplumda suç işlemeye etkili faktörlerden çocukların yetişkinlerden daha çok etkileneceklerinin bilincinde olarak, çocuğun toplumsal düzen kurallarına aykırı davranışlarını yetişkinlerden ayrı değerlendirmiş ve çocukların ıslahı için çaba göstermişlerdir.

Çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasında bir değil, birden çok neden etkilidir. Ancak her suçta çocuğu suça sürükleyen neden olarak bir tanesi ön plana çıkar⁶⁰. Çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasında etkili faktörlerin önceden tespit edilmesi, çocuk suçluluğunun önlenmesinde ve sorunların çözümünde kullanılacak metotların belirlenmesinde en önemli etkidir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde suçun ön plana çıkartılarak, karşılığında cezai müeyyidelerin uygulanması şeklinde değil, kişinin (çocuğun) öne çıkartılarak suçu oluşturan etmenlerin irdelenmesi ve ortadan kaldırılması olumsuz sonuçların yaşanmasını büyük ölçüde önleyecektir⁶¹. Çocukları suç işlemeye sevkeden sebepler birbirleriyle iç içe olsa da, bu sebepleri daha iyi incelemek için bu sebepleri “Bireysel Sebepler” ve “Toplumsal(Çevresel) Sebepler” olarak ikili bir ayrıma tabi tutmakta fayda vardır⁶².

1.2.3.1. Bireysel Nedenler

Kişileri suça iten sebepler, üzerinde bugüne kadar birçok araştırma yapan bilim adamları bu konuda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Suçluluğun bireysel nedenlerinin kişinin biyolojik özelliklerinden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları bulunduğu gibi bunun psikolojik nedenlerden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları

⁵⁹ Oğuz Polat, s. 196.

⁶⁰ Yılmaz Akıncı, Tahsin Atakan, *Psikolojik – Pedagojik- Hukuki Yönleriyle Suça Giden ve Suç İşleyen Çocuklar*, Mim Yayınları, Hukuk ve Eğitim Serisi, Sayı:3, 1968, s. 20.

⁶¹ Yağbasan, s.53.

⁶² Faruk Erem, *Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1940, s. 5.

bulunmaktadır. Biyolojik yaklaşım taraftarı olan bilim adamları, suçlu ve suçsuz kişiler arasında bazı biyolojik farklılıklar olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu görüşü savunanlara göre suçlu kişilerde aileden gelen anatomik ve genetik yetersizlikler vardır⁶³.

Bilimsel kriminolojinin kurucusu olarak kabul edilen Cesare Lombroso biyolojik yaklaşımı savunmuştur. Lombroso, suçluların anatomik yapılarının farklı olduğunu, bu kişilerin suçlu olma potansiyeline sahip olarak doğduklarını savunmuş, suçun ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenlerin etkili olduğunu öne sürmüştür.⁶⁴ Ancak daha sonra bu teorisini yumuşatarak suçun pek çok nedeni olduğunu, biyolojik olduğu kadar psikolojik ve sosyal nedenlere de bakılması gerektiğini ileri sürmüştür⁶⁵.

Suçluluğun bireysel nedenleri olarak kabul edilen biyolojik ve psikolojik nedenler; ruhsal bozukluklar⁶⁶, anne babadan çocuğa geçen irsi vasıflar ve zekâ geriliği olarak sayılmaktadır. Biyolojik ve psikolojik bu bozukluklar kalıtsal olarak ortaya çıkabileceği gibi, sonradan da ortaya çıkabilirler. Bugüne kadar yapılan araştırmalar çocuk suçluluğunda bireysel nedenlerin ana faktör teşkil etmediği görüşünde bileşilmektedir⁶⁷. Ancak çocuğun biyolojik ve psikolojik yapısındaki bu bozukluklar ya da eksiklikler tek başına çocuğu suça sürüklemeseler de, suç işlemeye elverişli bir ortamda çocuğun suç işlemesinde önemli bir tetikleyici faktördürler⁶⁸. Ayrıca bu tip çocuklar eğitilmediklerinde ve tedavileri yapılmadığında davranışlarını yönlendirme yetenekleri gelişemeyeceğinden bu çocuklar için suç işlemek tabii hale gelebilir⁶⁹.

1.2.3.2. Çevresel Nedenler

Çevresel nedenlerin suçluluğun ortaya çıkmasında bireysel nedenlerden daha etkili olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir⁷⁰. Çevresel nedenler aile çevresi, okul çevresi ve arkadaş çevresi, iş çevresi, boş zamanlarını geçirdiği çevredir.

Aile çevresi; çocuğun ilk ve doğal çevresi ailesidir. Dolayısıyla çocuğun en yakın ilişkilerini kurduğu ve toplumsallaşma sürecinin içinde çocuğun üzerinde en etkin olan

⁶³ Çoğan, s.32.

⁶⁴ Cesare Lombroso, *Suç İşlemenin Sebepleri ve Önlenmeleri*(Çeviren: Sadi Anadolu), Sebat Basımevi, İstanbul 1935, s. 31 v.d.

⁶⁵ Oğuz Polat, s. 35.

⁶⁶ Özdemir, s. 42.

⁶⁷ Doğan, s.174.

⁶⁸ Emine Akyüz, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Milli Eğitim Bakanlığı İnsan Hakları Eğitimi Dizisi, Ankara 2000, s. 103.

⁶⁹ Erem, s. 6.

⁷⁰ Feyyaz Gölcüklü, *Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, Ankara, 1962, s.26.

toplumsal grup ailedir. Çocuk, ailenin bir üyesi olarak kişiliğini, davranışlarını, değer yargılarını ve ahlak anlayışını ilk olarak, aile içinde aldığı eğitimle elde etmektedir⁷¹. Aile bu önemine binaen Anayasa'mızda Türk toplumunun temeli olarak kabul edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

Yapılan araştırmalarda suçlulukta en etkili faktörün aile olduğu saptanmıştır. Aile içi ilişkilerin sağlam ve düzenli olması, aile bütünlüğünün devamı ve çocuk suçluluğunun önlenmesi bakımından oldukça önemlidir⁷². Aile içi ilişkilerin sağlam ve düzenli olduğu ailede yetişen bir çocuğun suç işlemesi ihtimali, aile içi ilişkilerin sorunlu ve düzensiz olduğu ailede yaşayan çocuğa göre daha düşüktür⁷³.

Ailede ebeveynlerden birinin veya her ikisinin ayrılık, terk, boşanma, ölüm veya başka herhangi bir sebeple (eğitim, çalışma v.b) aile bütünlüğünü devam ettirememesi yani aile bütünlüğünün bozulması çocuğun hatalı ve eksik toplumsallaşmasına, çocuğun kişiliğinin zedelenmesine ve çocukta uyum ve davranış bozukluklarına neden olur⁷⁴. Bu durum çocuğun suçlu davranış sergilemesi üzerinde etkili bir faktördür.

Ana-babanın olumsuz tutumları, katı disiplin, bedensel cezalara yer veren ve sevgi göstermeyen ailelerde yetişen çocuklarda saldırganlık belirtilerine, kızma ve öfke duygularına rastlanır⁷⁵. Çocuk bu duygularını doğrudan doğruya anne ve babasına yansıtamayacağından öfke ve saldırganlık duygularını içine atar. Bu içine atmalar aşırı bir hal alması çocuğu asabi yapacaktır. Bu aile içi çatışmaların bir sonucu da suçtur⁷⁶. Ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması, çocuğun isteklerinin ekonomik nedenlerle yerine getirilememesi sonucu çocuk istediklerini elde etmek için arayış içine girecektir. Bu arayış sonucunda çocuk istediğini ya çalışıp para kazanarak elde edecek veya suçlu davranış sergileyerek elde edecektir.

---

⁷¹ Coğan, s.37.

⁷² Coğan, s.38.

⁷³ Özdemir, s. 42.

⁷⁴ Oğuz Polat, s. 197.

⁷⁵ Ok, s.32.

⁷⁶ Mehmet Taner, "Çocuk Niçin Suç İşliyor?", Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenler ve Eğitim Yoluyla Korunmaları, Adalet Bakanlığı Yeni Seri. No: 65, Ankara, 1985, s. 29.

Ailenin kalabalık olması, eğitim seviyesinin düşük olması, ailede alkol, madde kullanan veya suç işleyen (işlemiş) bireylerin olması çocuk suçluluğunun diğer faktörleridir⁷⁷.

Okul çevresi; 17. yüzyılda Victor Hugo'ya atfedilen “Bir okulun yapılması, bir hapishanenin kapanması demektir” sözü okulun dolayısıyla eğitimin önemini çok güzel açıklamaktadır. Okulun çocuk suçluluğuna etkisi çok büyüktür. Günümüzde, ailenin çocuğun sosyalleşmesinde yetersizliği, başarısızlığı ya da çocuğun okulda geçirdiği sürelerin artması gibi faktörler göz önüne alınarak okulun, çocuğun toplumsallaşmasında aileden daha önemli hale gelmiştir.

Okul, çocuğun kurumsal, organize ve toplumsallaştırma tekniği yüksek yapıyla karşılaştığı ilk yerdir⁷⁸. Çocuğun ailede yaşadığı travmaların rehabilite edilmesi ve eğitim eksikliğinin giderilmesinde en güçlü ve organize toplumsal kurumun okul olduğu görülmektedir. Okul döneminde, çocuğun ailede edindiği kimlik, ya olumlu ya da olumsuz etkilenecek ve böylece yeniden şekillenecektir. Çocuğun kimliğinin olumlu yönde şekillenmesi, okulda öğretmen ile öğrenci arasında sevgi bağının kurulmasına ve okulun, çocuğun fikren ve manen gelişmesini sağlamasına bağlıdır. Okul bu fonksiyonlarında başarılı olduğu takdirde çocuk suçluluğunun önemli bir faktörü ortadan kalkmış olur⁷⁹. Aksi durumda ise çocuk okulunu benimsemeyecek ve neticede ya başarısız olacak, ya okuldan kaçacak ya da okulu bırakacaktır. Bütün bu sonuçların çocuk suçluluğuna etki ettiği kabul edilen bir gerçektir.

Arkadaş çevresi; çocuğun aile içerisinde sosyalleşmesi sürdüğü dönemde çocuğa etki eden bir diğer sosyalleşme gücü arkadaş grubudur⁸⁰. Arkadaş çevresi çocuk üzerinde en fazla etkili olan çevredir. Arkadaş çevresinde çocuk kabul görmek için kendini ispatlama eğilimindedir. Bu dönemde çocuğun arkadaş çevresinde sigara, alkol, uyuşturucu, kumar gibi kötü alışkanlıkların olması, arkadaş grubu içerisinde suçla ilişkili bireylerin olması ve arkadaş grubunun suça yönelik ortak hareket etme organizasyonu olarak çeteleşme çocuğun suç işlemesine etki eden faktörlerdir⁸¹.

⁷⁷ Oğuz Polat, s. 199.

⁷⁸ Oğuz Polat, s. 199.

⁷⁹ Gölcüklü, s.37.

⁸⁰ Lütfü Göç, *Çocuk Suçluluğu Ve Polisin Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Projesi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006, s.36.

⁸¹ Oğuz Polat, s. 201.

İş çevresi; kontrolsüz göç ve buna bağlı olarak oluşan çarpık kentleşme sonucu sosyal ve ekonomik yapının bozulması işsizlik ve yoksulluğa neden olur. Ailesinin ekonomik düzeyi düşük olan çocuklar aile bütçesine katkıda bulunmak için okula başlamadan veya okulu bırakarak zorunlu olarak çalışma hayatına atılmaktadırlar. Çocuklar iş çevresinde alkol, uyuşturucu madde ve sigara gibi kötü alışkanlıkları bulunan, suç işleyen veya suç işleme eğiliminde olan kişilerle ilişki kurabilmektedirler. Çocukların bu kişilerden olumsuz etkilenip benzer eğilimde bulunabilirler⁸².

Boş zamanların geçirildiği çevre; çocukların işten veya okuldan arta kalan zamanlarını değerlendirdikleri alanlar çocuk suçluluğunda etkilidir. Çocuklar için bu zamanlarını değerlendirecekleri alanların aile ve toplum tarafından oluşturulmaması durumunda çocuk bu zamanını sokakta veya televizyon ve bilgisayar karşısında kontrolsüz olarak geçirebilecektir. Sokakta çocuğun suç işleme eğilimi olan kişilerle ilişki kurması, televizyon ve bilgisayarda çocuğun şiddet içerikli veya zararlı yayınları izlemesi ve oyunları oynaması çocuğu suça itebilmektedir.

Göç; Türkiye’de çocuk suçluluğu son yıllarda kentte yaşayanlara ait bir sorun haline gelmiştir. TÜİK’ in 2011 yılında yaptığı ayrıntılı bir araştırmanın sonuçlarına göre, kolluk kuvvetlerince yakalanan ergenlerin (12-18 yaş arası) %96,8’e yakını şehirlerde ve ancak %3,2’si köylerde oturmaktadır⁸³. Bunun nedeni kırsal kesimden kente göç eden ailelerin kültürel farklılıklar nedeniyle şehir hayatına uyum sağlayamamaları ve kentli aileler tarafından dışlanmaları sonucu meydana gelen gerginliklerden en çok çocuklar etkilenmektedir. Ayrıca göç eden ailelerde geleneksel aile törelerinin çocuğu koruyan yaptırım gücünün zayıflaması, çocuğu koruyacak ve kontrol altında tutacak başka kurumların olmaması çocukların suç işleme eğilimini arttırmaktadır.

---

⁸² Adem Öter, *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri(Antalya Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2005, s.61.

⁸³ İstatistik, Erişim Tarihi: 05.07.2012, www.tuik.gov.tr.

1.3. ULUSLARARASI HUKUK SİSTEMİNDE VE TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE ÇOCUKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN TARİHSEL VE HUKUSAL GELİŞİMİ

Çocuklar ulusal ve uluslararası toplum tarafından özellikle 19. yy' dan itibaren özenle korunmaya çalışılmıştır. Çocuk haklarında gerek ulusal hukukumuzda, gerekse uluslararası hukukta en çok gelişme 20. yy' da yaşanmıştır.

1.3.1. Uluslararası Hukuk Sisteminde Çocuklara İlişkin Yapılan Düzenlemeler ve Tarihsel Gelişimi

Çocuğa tarihin her döneminde özel bir ilgi gösterilmiş ise de, çocuk hakları ve ilgili kurumlar ve çocuk hukukunun ileri sürülmesi geçmişi eski olmayan bir konudur. Çocukların korunmasının hukuksal bir kurum olarak incelemeğe başladığı devir yeniçağdır⁸⁴. Çocuk hakları tarihsel süreç içerisinde insan hakları konusunda verilen mücadeleye bağlı olarak büyük gelişme göstermiştir. En önemli gelişmeler 20. yy' da yaşanmıştır. 20. yy' ın başlarında yaşanan birinci dünya savaşından sonra çocuğun korunması sorunu uluslararası boyutta ele alınmış⁸⁵ ve bugüne kadar çocuk hakları ile ilgili uluslararası hukukta birçok bildirme ve sözleşme imzalanmıştır. Çocuk haklarıyla ilgili uluslararası hukukta yapılan önemli düzenlemeler ve tarihsel gelişmeler şunlardır;

- Birleşmiş Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca Çocuk Hakları Bildirgesi (26 Eylül 1924 CENEVRE),
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (10 Aralık 1948),
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (20 Mart 1950),
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (20 Kasım 1959),
- Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında
- Asgari Standart Kurallar (Beijing/Pekin Kuralları, (29 Kasım 1985),
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi⁸⁶ (20 Kasım 1989),

⁸⁴ İnan, *Çocuğun Korunması ve Polis*, s.243.

⁸⁵ Emine Akyüz, "Önemli Kanunlarımızda Çocuğun Korunmasına İlişkin Hükümler ve Boşluklar", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(1), Ankara 1978, s. 141.

⁸⁶ Dünyada en çok kabul gören sözleşmedir.

- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri, 14 Aralık 1990),
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin B.M. Kuralları (Havana Kuralları 14 Aralık 1990),
- Çocuklar İçin Dünya Zirvesi Tarafından Kabul Edilen Eylem Planı ve Dünya Bildirgesi (1990)
- Avrupa Konseyi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (25 Ocak 1996)

1.3.2. Türk Hukuk Sisteminde Çocuklara İlişkin Yapılan Düzenlemeler ve Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş döneminde hukuk sistemini Cumhuriyet öncesi dönemde var olan hukuksal düzenlemeler üzerinden devam ettirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ise önemli hukuksal ve siyasal gelişmeler yaşamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak yeni anayasalar yapılmıştır. Bu nedenle Türk hukuk sisteminde çocuklara ilişkin düzenlemeler ve yaşanan gelişmeler dört dönem olarak ele alınacaktır.

1.3.2.1. Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler

Türk hukuk sisteminde çocuk hukuku ile ilgili gelişmelerin başlangıcı 19. yy.dır⁸⁷. Cumhuriyet öncesi dönemde İslam Hukuk Sistemi kabul edildiğinden cezai sorumluluk cinsi olgunluğa erişip erişmemeye dayanıyordu. Fransız Ceza Kanununun tercümesi ile oluşan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayun'un 40. maddesi bu konuda bir değişiklik yapmak suretiyle, temyiz kudreti bulunan cinsi olgunluğa erişmemiş kişiye ceza verilmesini, ancak cezasında bir indirim yapılmasını, cinsi olgunluğa erişmiş olsa bile temyiz kudreti bulunmayan kişilerin anne babalarına teslimini öngörmüştür⁸⁸.

Osmanlı'da çocuklarla ilgili ilk girişim, Mithat Paşa'nın Tuna Valisi olduğu sırada 1860 tarihinde kurduğu "Çocuk İslahhane"leridir. Daha sonra Dâhiliye Nezareti (İç İşleri Bakanlığı) tarafından tüm eyaletlerde çocuk ıslahhanelerinin kurulması için

⁸⁷ Fatma Savaş Sandalcı, *Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği*, Erişim Tarihi: 03.03.2012, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukhaklarishu.htm>,

⁸⁸ Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi Rehberi-2010, Erişim Tarihi: 06.07.2012, <http://www.edb.adalet.gov.tr/csr.pdf>.

genelgeler çıkarılmıştır. Genelgelerde ıslahhanelere alınacak çocukların öksüz, yetim, terbiyeye muhtaç olması veya 13 yaşından küçük olması gerektiği öngörülmüştür. Islahhaneler çocukları korumanın yanında onları bir eğitimden geçirerek meslek sahibi olmalarını sağlamak için de çaba göstermiştir.

İkinci Abdülhamit'in emriyle Sadrazam Halil Rıfat Paşa tarafından dilenen çocukların korunması maksadıyla 02.02.1896 tarihinde Darülaceze'ler kurulmuştur. Darülaceze'ler 12.04.1916 tarihinde ise Dâhiliye Nezareti'ne bağlı kurulmuştur. Savaşta hayatını kaybeden asker ve subay çocuklarının korunması için Kastamonu mebusu İsmail Mahir Efendi'nin planladığı ve açılması için çaba gösterdiği Darüleytam'lar 1915 yılında kurulmuştur⁸⁹. Boşaltılan mektep, yurt vb. binalara el konularak bunlar, Darüleytam haline getirildi ve savaşlar sebebiyle kimsesiz kalan çocuklar da İstanbul'da ve diğer bazı şehirlerde açılan bu kurumlara yerleştirildi.

1.3.2.2. 1920-1961 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Anayasa'sı olan 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda çocuklara ilişkin düzenleme yapılmamış, ikinci Anayasası olan 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda ise çocuk haklarına ilişkin olarak sadece 87. maddede düzenlenen eğitim hakkına yer verilmiştir⁹⁰.

Ankara'da kurulan ulusal hükümet, Darüleytam'ları Eğitim Bakanlığı'ndan ayırarak Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanlığı'na bağlamıştır. 5 Aralık 1922'de 2042 sayılı Darüleytamlar Yönetmeliği hazırlanmıştır. Darüleytamlar, 1926 yılında 931 sayılı kanunla kaldırılmışlardır. 10 Haziran 1921 tarihinde Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Bu kurum Korunmaya muhtaç çocuklar için çok önemli olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilk adımını oluşturmuştur⁹¹.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kurulduktan sonra kabul ettiği birçok kanunda çocuklara yönelik düzenlemelere yer vermiştir. Bunlar içerisinde en önemli kanunlar 1926 tarihinde kabul edilen 743 sayılı Türk Kanuni Medenisi, 765 sayılı Türk Ceza Kanun'u,

⁸⁹ Doğan Çağlar, "Türkiye' de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1973, s.70.

⁹⁰ 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu Madde 87 : "**İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi ve Devlet mekteplerinde meccanidir.**"

⁹¹ Çağlar, "Türkiye' de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış", s.73.

1927 tarihinde kabul edilen 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanun'u ve 1929 tarihinde kabul edilen 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun'udur.

İkinci Dünya savaşından sonra dünyanın ileri ülkelerinde doğrudan doğruya çocukların korunmasını amaç edinen kanunlar yapılmıştır. Türkiye bu gelişmelerden etkilenmiş, bu gelişmelerin etkisiyle Türkiye'de de çocukları koruma maksatlı kanunlar yapılmıştır. İlk olarak 1945 yılında bir tasarı hazırlanmış, bu tasarı 23.05. 1949 tarihinde 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun adıyla T.B.M.M tarafından kabul edilmiştir. Bu kanun Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklar hakkında çıkarılan ilk özel kanundur. 15.05.1957 tarihinde ise 5387 sayılı kanun yürürlükten kaldırılarak yerine 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir⁹².

1.3.2.3. 1961-1982 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler

1961 Anayasa'sı Kurucu Meclis tarafından hazırlanmış, 20.07.1961 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1921 ve 1924 Teşkilatı Esasiye Kanun (Anayasa)'larına nazaran 1961 Anayasa'sında devlet sosyal bir devlet olmak için çaba göstermiştir. Bu kapsamda Anayasa'nın "Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde "Ailenin Korunması" başlıklı 35, "Çalışma Şartları" başlıklı 43, "Öğrenimin Sağlanması" başlıklı 50. maddelerinde çocuğun korunması için özel düzenlemelere yer verilmiştir.

1979 yılında çocuk yılı olmanın da etkisiyle 2253 sayılı "Çocuk mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Kanunun 1980 yılında yürürlüğe girmesi hükme bağlanmış, ancak daha sonra bazı eksiklikler nedeniyle yürürlüğe girmesi ertelenmiştir. 1981 yılında 2552 sayılı kanun ile 2253 sayılı kanunun bazı maddeleri değiştirilmiş, 2253 sayılı kanun yapılan bu değişikliklerden sonra öngörüldüğü üzere 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak bu kanunda düzenlenen Çocuk Mahkemeleri Türkiye'de yaşanan gelişmeler nedeniyle ancak 1987 yılında kurulmuştur.

---

⁹² Çağlar, "Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış", s.81.

1.3.2.4. 1982-2012 Döneminde Meydana Gelen Gelişmeler ve Yapılan Düzenlemeler

1982 Anayasa'sı, 18.10.1982 tarihinde kabul edilmiş ve 09.11.1982 tarihinde R.G.' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasa'sının "Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde çocuklar için yapılan düzenlemeler 1982 Anayasa'sının "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde biraz daha geliştirilerek kabul edilmiştir. Ayrıca 82 Anayasa'sının 10. maddesinde çocuklar için devlet tarafından alınacak tedbirler "Eşitlik İlkesi"ne aykırı sayılmamıştır.

5395 sayılı ÇKK, 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 2253 sayılı mülga edilmiştir. Bu kanunun 3. maddesi ile açıkça on sekiz yaşından küçükler çocuk kabul edilmiştir.

5395 sayılı ÇKK; çocukla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yararına öncelik verilmesi ilkesini benimsemiş, çocuğun yararına olan en doğru kararın verilmesi için sosyal araştırma raporu düzenlenmesi ve raporun kim tarafından ne şekilde düzenleneceğine ilişkin hükümlere yer vermiştir. 5395 sayılı ÇKK' u ile çocuk mahkemeleri; çocuğun suç işlemesi sürecinin yanında, çocuğun maruz kaldığı her türlü ihmal ve istismar süreci ile ilgili olarak da görevlendirilmiştir. Ayrıca 5395 sayılı ÇKK' u ile çocukları korumak için daha önce mevzuatımızda olmayan "Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi", "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması" kurumları getirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUĞU, SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARLA İLGİLİ SORUŞTURMA EVRESİNDE GÖREV YAPAN KURUMLAR VE SUÇ SORUŞTURMASI

2.1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUĞU

2.1.1. Genel Olarak

Hak ile haksızlığı, doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü birbirinden ayırabilme yeteneği olarak tanımlanan kusur yeteneğine yani temyiz kudretine sahip kişi kusurlu hareket edebilir⁹³. Kusur yeteneği, işlenen fiilin bir kişiye yüklenebilmesi için fiili işlediği sırada o kişinin sahip bulunması gereken kişisel niteliklerinin bütünüdür⁹⁴. Kusurluluğa etki eden nedenlerden birisi de yaş küçüklüğüdür. Kusur yeteneğine yetişkin ve sağlıklı bireylerden farklı olarak çocuklar ya hiç sahip değildirler ya da bu kudret kendilerinde tam olarak gelişmemiştir⁹⁵. Kusur yeteneği bulunmayan kişinin işlediği fiilden sorumlu tutulamayacağı evrensel bir ilkedir⁹⁶. Bu nedenle gerek ulusal hukukumuzda, gerek uluslararası hukukta ve gerekse mukayeseli hukukta belli bir dönem çocukluk dönemi olarak kabul edilmiştir. Devletlerde bu çocukluk dönemini cezai sorumluluk bakımından ceza kanunlarında belli evrelere ayırmışlar ve bu evrelere göre sorumluluğu ayrı ayrı belirlemişlerdir. Türkiye’de de ceza mevzuatında aynı yol izlenmiştir⁹⁷.

Türkiye’de ilk ceza kanunumuz olan 765 sayılı TCK 53 ve 54. maddelerinde yaş küçüklüğünü 0-11, 11-15 ve 15-18 olarak üç döneme ayırmıştır. 1 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2253 sayılı ÇMK ise yaş küçüklüğü ile ilgili olarak 0-11 ve 11-15 olmak üzere iki döneme ayırmıştır. 15-18 arası yaş küçüklüğü dönemine ilişkin olarak düzenleme yapmamıştır. 765 sayılı TCK onsekiz yaşından küçükleri çocuk olarak kabul ederken 2253 sayılı ÇMK onbeş yaşından küçükleri çocuk olarak kabul etmiştir. Bu durum bir çelişki doğurmuştu. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak adına

⁹³ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (8. Baskı), Seçkin, Ankara 2009, s.270.

⁹⁴ Kayıhan İçel/A. Hakan Evik, *Ceza Hukuku Genel Hükümler 2. Kitap*, (4. Bası), Beta Yayınevi, İstanbul 2007, s. 173.

⁹⁵ Artuk, Gökçen, *Yenidünya*, s. 602.

⁹⁶ Sedat Bakıcı, *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, Adalet, Ankara 2007 s. 607.

⁹⁷ Artuk, Gökçen, *Yenidünya*, s. 603.

30.07.2003 tarih ve 4963 sayılı yasa ile 2253 sayılı ÇMK' nın 6. maddesinde çocuk mahkemelerinde yargılanma yaşı olarak belirlenen onbeş yaş, onsekiz yaş olarak değiştirilmiş, ancak küçüğün tanımını yapan ve 41. maddesi değiştirilmemişti. Bu sefer küçüğü onbeş yaşını bitirmemiş kişi olarak tanımlayan 2253 sayılı yasanın 41'de değişiklik yapılmadığı ve 2253 sayılı yasanın diğer maddelerinde "küçük" deyimini kullanıldığından, 2253 sayılı yasanın diğer maddelerinde öngörülen usul kurallarının onbeş yaşını doldurmuş fakat onsekiz yaşını doldurmamış çocuklara uygulanıp uygulanamayacağı sorunu doğmuştu. Yargıtay 7. Ceza Dairesi 27.09.2004 tarihli 2003/10073 E, 2004/11328 K sayılı ilamında 15-18 yaş grubuna dâhil olan sanıkların yargılamasının da 2253 sayılı yasada belirtilen usullere göre yapılacağına karar vererek bu sorunu çözmüştür.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK yaş küçüklüğünü 0-12, 12-15 ve 15-18 olarak üç döneme ayırmıştır. 2253 sayılı ÇMK' nın 5237 sayılı TCK ile çelişki oluşturmaması için 04.11.2004 tarihinde kabul edilen 5252 sayılı yasa ile 5237 sayılı TCK' nın yürürlük tarihi olan 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 2253 sayılı ÇMK' da onbir olan cezai sorumsuzluk yaşı oniki olarak değiştirilmiştir. 2253 sayılı ÇMK' yı mülga eden 5395 sayılı ÇKK' da ise yaş küçüklüğü dönemlerine ilişkin düzenlemeye yer verilmemiştir.

2.1.2. Türk Ceza Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Cezai

Sorumluluğu

5237 sayılı TCK' da çocuklar cezai sorumlulukları açısından üç gruba ayrılmıştır. Bu nedenle çalışmada TCK' da yapılan ayırım doğrultusunda çocukların cezai sorumluluğu üç bölümde incelenecektir.

2.1.2.1. Oniki Yaşından Küçük Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu

Ceza sorumluluğunu azaltan veya kaldıran nedenlerden olan yaş küçüklüğü 5237 sayılı TCK' nın 31. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrası oniki yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumluluğuna ilişkindir.

TCK m. 31/1: "Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir." hükmü ile oniki yaşından küçük

olmayı ceza sorumluluğunu kaldıran bir neden olarak kabul etmiştir. 765 sayılı TCK' da ise sorumsuzluk yaşı onbir yaş olarak belirlenmiştir.

5237 sayılı ceza kanunumuz, suç teşkil eden fiili işlediği sırada oniki yaşından küçük olan çocukların isnat yeteneğine sahip olmadıklarını kabul etmiştir⁹⁸. Madde gerekçesinde de oniki yaşından küçük olma durumunun çocuk açısından kusurluluğu mutlak surette ortadan kaldıran bir neden olarak kabul edildiği belirtilmiştir. 5237 sayılı TCK on iki yaşından küçüklerin isnat yeteneklerinin olmadığını mutlak olarak kabul ettiğinden⁹⁹ bunun aksini iddia etmek mümkün değildir. Çünkü kanunun gerekçesinde, on iki yaşından küçüklerin irade yeteneklerinin ve toplumun değer yargılarını anlama ve algılama yeteneklerinin gelişmemiş olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle, çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişimi ne kadar iyi olursa olsun, kanun önünde işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği çürütülmesi olanaksız bir karine olarak kabul edildiğinden çocuk hakkında herhangi bir cezaya hükmedilmeyecektir¹⁰⁰.

5237 sayılı TCK oniki yaşından küçükler için işlediği fiiller nedeniyle ceza kovuşturması yapılamayacağını düzenlemiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesinde, "Kovuşturma, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi" ifade etmektedir. TCK 31 maddesinde oniki yaşından küçük çocuklar hakkında soruşturma yapılamayacağı açıkça düzenlenmediğinden oniki yaşından küçük çocukların suç teşkil eden fiilleriyle ilgili delillerin toplanması veya başka fail ya da faillerin bulunup bulunmadığının belirlenmesi için ÇKK' da belirtilen esaslar dâhilinde soruşturma yapılabilir¹⁰¹. Hatta bu kişilerin işlediği suçlarda soruşturma yapılması zorunludur. Çünkü ortada bir suç vardır ve bu suç ile ilgili soruşturmanın neticesinde Cumhuriyet savcısı kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verecek bile olsa el koymalıdır¹⁰².

⁹⁸ 5326 Sayılı Kabahatler Kanununda kabahat teşkil eden fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmamış çocuk hakkında idari para cezası uygulanmayacağı düzenlenmiştir.

⁹⁹ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (4. Bası), Seçkin, Ankara 2009, s.357.

¹⁰⁰ Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Beta Yayınları, İstanbul 1999, II, s. 174; Öztürk Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınları, (8. Baskı), Ankara 2005, s.172.

¹⁰¹ Aslan, s. 36.

¹⁰² Halil Polat, "Türk Hukukunda Çocukların Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 90, Eylül-Ekim 2010, s. 73.

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nde de oniki yaşından küçüklerin suç teşkil eden fiilleriyle ilgili soruşturma yapılacağı düzenlenmiştir¹⁰³. Oniki yaşından küçük çocukların suç teşkil eden eylemleriyle ilgili yapılan soruşturma kapsamında suç tespiti, yaş tespiti, kimlik tespiti ve mümkün olması halinde ifade alma yapılabilir ancak işlediği fiil nedeniyle oniki yaşından küçük çocuk hakkında, yakalama, kelepçe takma, gözaltına alınma, tutuklama gibi tedbirlere başvurulamaz¹⁰⁴. Uygulamada oniki yaşından küçüklerin ifadeleri alınmaktadır. Ancak isnat yetenekleri bulunmadığından ve işledikleri fiili bilerek ve isteyerek işlemediklerinden bu yaş gurubu çocukların ifadelerinin alınmaması gerektiğini savunanlarda vardır¹⁰⁵.

Soruşturma neticesinde Cumhuriyet savcısı tarafından oniki yaşından küçük çocuk hakkında suç teşkil eden fiiliyle ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Cumhuriyet savcısı tarafından yanlışlıkla dava açılırsa hâkim açılan davada 5271 sayılı CMK'nın 223/3-b.3 maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verecektir¹⁰⁶. Oniki yaşından küçük çocuğun, görünüşüne göre büyük olması nedeniyle hakkında dava açılamaz. Dava açılmış ise mahkeme yargılama sırasında yaş düzeltme yoluna giderek çocuğun cezalandırılması yoluna gidemez. Çocuğun yaşının büyük olduğu düşünülüyorsa Cumhuriyet Başsavcılığınca Asliye Hukuk mahkemesinde davaname ile yaş tashihi davası açılıp çocuğun yaşı düzeltildikten sonra çocuk hakkında dava açılabilir¹⁰⁷.

Cumhuriyet savcısı, yaptığı soruşturma sonunda suç teşkil eden fiili işleyen oniki yaşından küçük çocuk hakkında TCK 31 ve 5395 sayılı ÇKK 7/1. maddesi uyarınca güvenlik tedbirlerine hükmedilmesini mahkemeden isteyebilir. Doktrinde ceza kovuşturması yapılmadan suç işleyip işlemediği belli olmayan bir çocuk hakkında, suç işlemiş çocuklar gibi tedbir uygulanması masumiyet karinesi ve güvenlik tedbirlerinin

¹⁰³ Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m.5/10; "Fiili işlediği sırada oniki yaşından küçük çocuklar ile onbeş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri iddia olunan suçlara dair delillerin toplanması veya başka fail ya da faillerin bulunup bulunmadığının belirlenmesine ilişkin olarak yukarıdaki esaslar dâhilinde soruşturma yapılabilir." (24.12.2006 tarih ve 26386 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.)

¹⁰⁴ Veli Özer Özbek, *Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı İzmir Şerhi*, Ankara 2006, s. 417; Bakıcı, s. 608.

¹⁰⁵ Bakıcı, s. 608.

¹⁰⁶ Bakıcı s. 609.

¹⁰⁷ Yargıtay 2. Ceza Dairesi 29.09. 1994 Tarih ve 1994/8254 Esas, 1994/9667 Karar Sayılı Kararı.

temel neden ve gerekçesine aykırı olduğundan bahisle yargılama yapılmadan güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi eleştirilmiştir.¹⁰⁸

Çocuk hakkında uygulanacak güvenlik tedbirleri TCK 56. maddesi yollamasıyla 5395 sayılı ÇKK 5. maddesinde düzenlenmiştir. Hâkim güvenlik tedbirine hükmedilmesi talebi hakkında duruşma yapmadan evrak üzerinden karar verir, ancak gerek görürse duruşma yaparak karar verebilecektir. Hâkim karar vermeden önce çocuğun görüşünü alabilir, ilgilileri dinleyebilir ve ÇKK m. 7/2. maddesi uyarınca çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesini isteyebilir. Hâkim bütün bu işlemleri yaptıktan sonra çocuk hakkında gerek görürse güvenlik tedbirlerine hükmeder. Çünkü TCK 31. maddesi güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verip vermeme konusunda hâkime takdir yetkisi vermiştir¹⁰⁹.

2.1.2.2. Oniki Onbeş Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu

5237 sayılı TCK' nın 31/2 maddesinde 12-15 yaş grubunda bulunan çocukların cezai sorumluluğu düzenlenmiştir.

TCK 31/2 : “Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince¹¹⁰ gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.”

Ceza kanunumuz 12-15 yaş grubunu, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin gelişip gelişmediği yönünden

¹⁰⁸ Yener Ünver, “YTCK’da Kusurluluk”, *Ceza Hukuku Dergisi(CHD)*, Ekim 2006, Sayı: 1, s. 64.

¹⁰⁹ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, Ankara 2005, s.443; Ali Parlar/Muzaffer Hatipoğlu, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Ankara 2007, s. 361.

¹¹⁰ “Yeterince” kavramı her uygulayıcıya göre değişebileceğinden kanunda bunun ne zaman yeterince gelişmiş olduğunu saptayacak bir düzenlemeye yer verilmesi gerekir. (Ünver, s. 64).

bir ayrıma tabi tutmuştur. Mülga 765 sayılı TCK 54. maddesinde, 11-15 yaş grubunu, “farik ve mümeyyiz” olup olmamasına, yani “temyiz gücünün” bulunup bulunmamasına göre ikili ayrıma tabi tutmuştur.

İşledikleri bir suç nedeniyle haklarında soruşturma açılan 12-15 yaş grubundaki çocukların yüklenen suç yönünden algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin gelişip gelişmediği tespit edilecektir¹¹¹. Algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı olay tarihi esas alınarak belirlenir. Algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmaması ceza sorumluluğunu mutlak olarak etkilediğinden suç teşkil eden her eylem için ayrı ayrı¹¹² resen¹¹³ araştırılacaktır. Bu araştırma soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde hâkim tarafından yaptırılacaktır. Kanun da algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğinin tespitinin kime yaptırılacağı düzenlenmemiş ise de, bu uzman hekimlere hazırlanacak rapor ile tespit edilecektir Ceza kanunumuzun 31. maddesinin gerekçesinde de “Bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilir. Ancak, bu belirlemeden önce, yaş küçüğünün içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında uzman kişilerce rapor hazırlanması istenir. Çocuk hâkimi, hazırlanan bu raporları, ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili olarak yapacağı değerlendirmede dikkate alır” diyerek algılama yeteneğinin gelişip gelişmediğinin tespitinin uzman kişilere yaptırılacağı belirtilmiştir. Uygulamada çocuğun isnat yeteneğinin bulunup bulunmadığının bir tek uzman hekime tespit ettirilmesi yeterlidir. Heyet olmasına gerek yoktur. Uygulamada bu tespitin uzman hekime yaptırılmaması durumunda, Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararını bozmaktadır¹¹⁴. Sosyal etkenler çocuk psikolojisine,

¹¹¹ Yargıtay 2.Ceza Dairesi 14.07.2010 tarihli 2010/27537-26905 esas-karar sayılı kararında; “12 yaşını doldurup 15 yaşını doldurmamış bulunan suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olup olmadığı hakkında uzman hekimden rapor alınmadan yazılı şekilde karar verilmesini” yasaya aykırı bularak yerel mahkeme kararını bozmuştur.

¹¹² Y. CGK. 25.5.1982 tarihinde verdiği E. 1/85-K. 241sayılı kararında: “Yargılamada yaralama suçunun farik ve mümeyyizi olduğu tıbbi raporla da saptanan sanığın eyleminin öldürmeye tam teşebbüs niteliğinde kabul edildiğine göre işlediği bu suçun farik ve mümeyyizi olup olmadığının saptanması gerekir. (Demirbaş, s. 294).

¹¹³ Yasin Kocar, *İsnat Yeteneği, isnat Yeteneğini Kaldıran veya Azaltan Nedenler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 97.

¹¹⁴ Yargıtay 6.Ceza Dairesi 11.11.1992 tarihli 7149/7554 esas-karar sayılı kararında ; “15 yaşından küçük sanık hakkında 2253 S. Yasanın 20. m. Uyarınca işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedeni, akli ve ruhi durumunun uzman bir hekime tespiti gerekirken, yetersiz sağlık ocağı tabipliğinin raporuna dayanılması, bozmayı gerektirmiştir.”

dolayısıyla çocuk suçluluğuna önemli ölçüde etkide bulunur¹¹⁵. Bu nedenle mahkemeler, çocuk hâkimleri ve cumhuriyet savcıları tarafından gerektiğinde suç işleyen çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Zaten ÇKK' nın “sosyal inceleme” başlıklı 35'inci maddesinin birinci fıkrasında “Bu kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde, çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun islediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.” hükmüne yer verilmiştir. ÇKK' nun 35. maddesinde belirtilen sosyal inceleme raporu ÇKK' nun 34. maddesinin birinci fıkrası uyarınca sosyal çalışma görevlilerine hazırlattırılacaktır. 12-15 yaş grubundaki çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeteri kadar gelişip gelişmediği ile ilgili yüklenen suç yönünden bilirkişi dinlenebilir. Hâkim algılama yeteneğinin gelişip gelişmediğini ilişkin alınan rapor, çocuk hakkında düzenlenen sosyal inceleme raporu ve gerektiğinde bilirkişiyi dinleyerek suç işleyen 12-15 yaş grubundaki çocuğun cezai sorumluluğunun olup olmadığına kendisi karar verecektir. Çünkü raporlar hâkim için bağlayıcı değil, yol göstericidir¹¹⁶.

12-15 yaş grubundaki çocuklardan işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş olanların cezai sorumlulukları yoktur. 12-15 yaş grubundaki çocuğun fiili işlediği yönünde yeterli delil mevcut, ancak isnat yeteneğinin olmadığı tespit edilmişse Cumhuriyet savcısı kamu davasını açacaktır¹¹⁷. Ancak düzenlenen iddianamede çocuğun isnat yeteneğine sahip olmadığı belirtilerek çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi ve güvenlik tedbirlerinin uygulanması talep edilecektir. Oniki yaşından küçük çocuklar hakkında suç teşkil eden eylemleri nedeniyle tedbire hükmetmek TCK 31/1 maddesinde hâkimin takdirine bağlı tutulmuş iken 12-15 yaş grubuna giren çocuklar hakkında işledikleri suçları nedeniyle algılama yetenekleri gelişmiş olsun olmasın tedbire hükmetmek zorunlu kılınmıştır. Dolayısıyla kovuşturma evresi sonunda suç işledikleri sabit olan bu çocuklar hakkında 55237 sayılı TCK' nın 56. maddesi

¹¹⁵ Aydın Zevkliler, “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 1968, s.174.

¹¹⁶ Bakıcı, s, 610.

¹¹⁷ Balo, “Kanunla İhtilafa Düsen Çocukların Yargılanması ve 4963 Sayılı Kanunla Çocuk Mahkemeleri Kanununda Yapılan Değişikliklerin Çocuk Ceza Hukukuna Etkisi”, s. 48.

yollamasıyla ÇKK 5. maddesinde düzenlenen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilecektir. Ancak bu tedbirlerden hangilerine hükmedileceği konusunda takdir yetkisi hâkime aittir¹¹⁸.

Suç işleyen 12-15 yaş grubundaki çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmiş ise, çocuk suç teşkil eden eylemi nedeniyle cezalandırılacaktır. Ancak bu yaş grubundaki çocukların suç olan eylemleri için kanun indirimli ceza uygulanacağını belirtmiştir. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Bu cezalardan daha az olan cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

2.1.2.3. Onbeş Onsekiz Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu

5237 sayılı TCK' nın 31/3 maddesinde onbeş-onsekiz yaş grubunda bulunan çocukların cezai sorumluluğu düzenlenmiştir.

TCK m. 31/3: “Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.”

Fiili işlediği sırada henüz onsekiz yaşını doldurmamış olan suç işlemiş çocuğun isnat yeteneği bulunmayabilir. Onbeş onsekiz yaş grubunda bulunan çocuk fail isnat yeteneğinden gerçekten yoksun olsa bile, oniki onbeş yaş grubunda bulunan suç işlemiş çocuklarda olduğu gibi isnat yeteneklerinin bulunup bulunmadığı araştırılmayacaktır. Çünkü bu yaş grubunda bulunan suç işleyen çocukların ceza sorumlulukları kural olarak var kabul edilmektedir¹¹⁹. Ancak bu yaş grubunda bulunan çocuğun işlediği suç nedeniyle cezai ehliyetinin olmadığı iddia edilirse çocuğun işlediği suç açısından tam veya kısmi akıl hastalığının olup olmadığı araştırılacaktır. Nitekim madde gerekçesinde

¹¹⁸ Efe, s. 64.

¹¹⁹ İçel, Evik s. 176.

de “Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş ve fakat henüz onsekiz yaşını tamamlamamış gençler, normal koşullarda, gerçekleştirdikleri davranışların hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olmakla birlikte, bu kişilerin, davranışlarını yönlendirme yetenekleri yeterince gelişmemiş olabilmektedir. Bu nedenle, suç yoluna girmiş olan gençlerin, isledikleri suçlar bağlamında irade yeteneğinin zayıf olduğu normatif olarak kabul edilmiştir. Azalmış kusur yeteneğine sahip bulunan gençler hakkında kural olarak indirilmiş cezaya hükmedilir.” denilerek bu durum açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu nedenle 15-18 yaş grubunda bulunan suç işlemiş çocuğun, işlediği fiili algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hususu isnat yeteneğine dolayısıyla cezai sorumluluğa yaş yönünden etki yapmayacak, sadece işlediği suç açısından tam veya kısmi akıl hastalığı var ise isnat yeteneğinin kalktığından ve azaldığından söz edilebilecektir¹²⁰.

Bununla beraber 5237 sayılı TCK’ u, 15-18 yaş grubunda bulunan suç işlemiş çocukların anlama ve isteme yeteneklerinin henüz tam bir gelişmeye erişemediğini göz önünde tutarak¹²¹ yeniden topluma kazandırma ve yeni suçların islenmesini engelleme amacıyla cezalarında indirim yapmayı uygun bulmuştur¹²². Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Bu cezalardan daha az olan cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.

2.2. SORUŞTURMA EVRESİNDE GÖREV YAPAN KURUMLAR

2.2.1. Genel Olarak

Çocuğu ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşünce olarak kabul edilmiştir¹²³. Suçlu çocuklar ile ilişkili olan bütün kanuni makamların ve görevlilerinin çocuğun hukuki statüsüne saygı gösterilmesini sağlayacak, çocukların iyiliğini koruyacak ve olayın şartları bakımından onlara zarar vermekten kaçınacak

¹²⁰ Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınları, (3. Bası), İstanbul 2005, s.371.

¹²¹ Dönmezer, Erman, s. 174.

¹²² Özbek, s. 379.

¹²³ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 3/1.

şekilde hareket etmeleri gerekir¹²⁴. Bu nedenle suç soruşturmasının konusu çocuklar olduğunda, yalnızca çocuklara uygulanabilir yasaların, usullerin, onlarla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır¹²⁵. Uluslararası belgelerde de, çocuklara ilişkin yargısal işlemlerin çeşitli aşamalarında rol üstlenen kurumlarda görev yapan kişilerin, çocuk ve çocuk suçluluğu hukukunda bir uzmanlık öğreniminden geçirilmesini sağlayacak düzenlemelerin gerekliliği ve uzmanlaşmış bir örgütlenmenin önemi üzerinde durulmaktadır¹²⁶.

Suçta karışmış çocukların devlet birimleri ile ilk temasları, suç nedeniyle ilgili kurumların kendilerine yasal işlem uygulamasıyla başlar. Bu kurumlar tarafından çocuklara karşı gösterilen tutum ve davranışlar, çocukları derinden etkilemektedir. Buralarda çocuklara karşı sergilenen olumsuz tutum ve davranışlar, çocuğu toplumdan kopararak suç makinesi haline getirebileceği gibi, onlara sabır ve şefkat gösterilerek onların sosyalleşmelerini ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak da mümkündür. Bu açıdan çocuklara özgü kurumlar büyük önem taşımaktadır¹²⁷. Bu nedenle suça karışmış çocuklara, gerek savcı ve savcılığın çocuk bürosunda çalışan kişilerin ve gerekse kolluk çalışanlarının olayın şartları bakımından çocuğa zarar verebilecek davranışlardan kaçınarak, onlara özgü usul ve davranışlar sergilemeye özen göstermeleri gerekir¹²⁸. Bu da çocuk suçluluğu, kriminoloji, sosyoloji ve psikoloji alanlarında eğitimli bir savcılık teşkilatı, bir polis örgütü ve ilgili diğer kişi ve kurumlarla mümkündür¹²⁹.

2.2.2. Cumhuriyet Başsavcılığı Bünyesinde Çocuk Bürosu

Savcılık, kaynağını Fransız hukukundan alan bir müessesedir. Osmanlı devletinde 1858 yılında savcılık kurumu kurulmuştur. Cumhuriyetten sonra ise savcılık kurumu 1926 yılında 469 sayılı kanunda düzenlenmiştir. Savcılık kurumu 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile yeniden yapılandırılmaktadır¹³⁰.

¹²⁴ Pekin Kuralları, m. 10/3.

¹²⁵ Aslan, s. 113.

¹²⁶ Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 202.

¹²⁷ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 112.

¹²⁸ Aslan, s. 114.

¹²⁹ Özdemir, s. 87.

¹³⁰ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 113.

İşlenmiş olan suçtan zarar gören toplumun ve kamunun hukuku adına taraf olarak hareket eden yetkileri sadece kamu davasını açmak ve yürütmek; daha başka bir ifade ile şüphe ortadan kalkıncaya kadar ceza iddiasını devam ettirmek görevini yürüten kişilere savcı denir¹³¹.

Cumhuriyet savcısının görevi; maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumaktır. Savcılık kurumunun uygulamada kendisini daha çok suç ithamları ve ceza talepleriyle gösterdiğinden bahisle çocuk ceza adalet sisteminde savcılık teşkilatının olmaması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak hâkimden iddia görevini ve aynı zamanda iddiası hakkında karar verme görevini beklemek uygun olmayacağına göre iddia görevini yürütecek ayrı bir makamın bulunmasında zorunluluk vardır¹³².

Çocuklarla ilgili, özellikle suça karışmış çocuklar bakımından, çocuğun yararını korumak, çocuklara özgü kuralların ve usullerin uygulanmasını sağlamak ve çocuklarla ilişkilerinde çocuğa zarar verebilecek davranışlardan kaçınmalarını sağlamak için, sosyoloji, psikoloji, pedagoji, kriminoloji, davranış bilimleri ve çocuk suçluluğu konusunda eğitilmiş ayrı bir savcılık kurumu oluşturulmalıdır¹³³. Örneğin Fransa’ da çocuk suçlarıyla savcının, çocuklarla ilgili konularda eğitim görmüş yardımcısı ilgilenir. Almanya’ da çocuk savcılarının eğitsel açıdan donanımlı ve gençlik eğitimi konularında deneyimli olmaları gerekmektedir¹³⁴.

Türkiye’de ÇKK’ da çocuk yargılamasını yürütecek ayrı bir savcılık teşkilatı öngörülmemiştir. Ancak ÇKK 15. maddesinde çocuklar tarafından işlenen suçların soruşturması çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacağı düzenlenmiştir. Yine 29. madde de çocuk suçlularla ilgili soruşturmaları yürütmek üzere Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde bir çocuk bürosu kurulacağı, kurulacak çocuk bürosunda görevlendirilecek Cumhuriyet savcıları tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olanlar arasından görevlendirileceği düzenlenmiştir. Böylece diğer batılı ülkelerde olduğu gibi

¹³¹ Selahattin Keyman, *Ceza Muhakemesinde(Asıl ceza Muhakemesinde) Savcılık*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 54 v.d.

¹³² Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 27.

¹³³ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 203.

¹³⁴ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 202.

çocuk suçlularla ilgili soruşturmayı yürütecek savcılarda ayrı bir nitelik aranmıştır. Ancak uygulamada çocuk bürosunda görev yapan savcıların çocuklarla ilgili özel bir eğitim aldıkları veya özel bir eğitimin geçirdikleri söylenemez.

Çocuk yargılamasında soruşturma işlemleri, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılacaktır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, bu işlemler çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet Savcıları tarafından da yapılabilir.

ÇKK' ya göre Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde kurulacak çocuk bürosunun görevleri;

- Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek

-Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

-Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek ve bu kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektir.

2.2.3. Kolluk Bünyesinde Çocuk Bürosu

“Polis, toplumda insan haklarına saygı göstererek asayişi sağlayan ve halkın güvenliğini koruyan kamu görevlisidir¹³⁵.” Suç işlemiş çocuklarla ilk temas kuran kamu görevlileri kolluk görevlileri olması hususu göz önüne alındığında, çocukla ilk temas kuracak olan bu kişilerin, çocuk psikolojisinden anlamaları, çocukların yapılarına uygun davranmaları konularında bilgili olmaları çocukların haklarının korunması ve topluma kazandırılmaları açısından çok önemlidir¹³⁶. Aksi durum olan, çocuk psikolojilerinden anlamamaları, onlara yetişkin gibi muamelede bulunmaları, çocukların kişiliklerinin olumsuz yönde etkilenmesine ve suça karışmış çocuğa ileride uygulanacak tedbirlerin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açabilir. Bu nedenlerle çocuklarla ilgili uluslararası

¹³⁵ Çolak, s.81.

¹³⁶ Aslan, s. 118.

metinlerde de kolluk birimleri içerisinde çocuklar için özel kolluk birimlerinin oluşturulması düzenlenmiştir¹³⁷.

Çocuğun yararı ve çocuk hakkındaki soruşturmanın özellikleri gereği, araştırma yapmak konusunda savcıya yardımcı olan uzmanlaşmış bir polis örgütünün varlığı gerektiğinden, suçlu çocuklarla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını düzenleyen BMÇHDS' nin 40/3 maddesi uyarınca birçok ülkede olduğu gibi Türkiye' de de kolluk teşkilatı içerisinde çocuk polisi birimi oluşturulmuştur¹³⁸.

Türkiye'de BMÇHDS 27.01.1995 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdikten sonra 05.10.1995 tarihinde yapılan bir değişiklikle Küçükleri Koruma Şube Müdürlükleri Asayiş Şube Müdürlüğünden ayrılarak bağımsız bir şube haline getirilmiştir. 04.12.1995 tarihinde çıkarılan "İl Emniyetleri Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği" ile bu birimlerin kuruluşları görevleri yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir¹³⁹. 13.04.2001 tarihinde "İl Emniyetleri Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği" mülga edilerek başta BMÇHDS olmak üzere yürürlükteki mevzuat esas alınarak Emniyet Teşkilatının çocuklara yönelik hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla "Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar ile suç işlediği şüphesi altında bulunan çocuklara yönelik polis tarafından yürütülecek hizmetler düzenlenmiştir.

Yönetmelikte çocuk polisinin amacı; korunmaya muhtaç olan, ihmal ve istismara maruz kalan, bulunan, evden veya kurumdan kaçan, mülteci, refakatsiz, sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, oturduğu yeri haber vermekten aciz, hakkında koruma, ıslah veya tedavi tedbiri alınan, suça maruz kalan, suç işlediği şüphesi altında bulunan, kimliği tespit edilemeyen çocuklara yönelik polis tarafından yürütülebilecek tüm hizmetleri düzenlemektir.

Yönetmelikte çocuk polisinin görevi, suç işlediği şüphesi altında bulunan çocuklarla ilgili olarak ilgili Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda

¹³⁷ Pekin Kuralları m.12, ÇHDS m. 40.

¹³⁸ Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 205.

¹³⁹ Göç, s. 47.

suçun iz, eser, emare ve delillerini toplamak, ilk işlemleri yapmak ve olayın gelişimine göre diğer birimlerle koordineli çalışmaktır.

ÇKK 31. maddesine göre çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilecektir. Çocuk birimlerinin bulunmadığı yerlerde bu görevi diğer adli kolluk görevlileri yerine getirecektir. Kolluk makamları çocuk birimlerindeki personeline, çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verecektir. Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başladığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya, SHÇEK' e, çocuk resmi bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirecektir. Ancak, çocuğu suça azmettiren, istismar eden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi vermeyecektir. Çocuk polisi, çocuk kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlayacaktır. Acil önlem alınmasının gerektirdiği durumlarda kolluluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri alarak çocuğun güvenliğini sağlayacak ve çocuğu SHÇEK' e teslim edecektir.

Çocuğun çevresi olan ilişkisini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi, kişiliğinin olumsuz yönde etkilenmemesi için, çocukları mahkemeye ya da cezaevine götüren polislerin üniforma giymemeleri, resmi araçlarını kullanmamaları, kız çocukları ile kadın polislerin ilgilenmesi faydalı olacaktır¹⁴⁰.

2.2.4. Sosyal Çalışma Görevlileri

Pekin Kuralları'nın 16. kuralı gereğince, tali derecede önem arz eden suçlar(Basit Yaralama, Mala Zarar Verme, Taksirli suçlar gibi)dışındaki bütün davalarda cezaya hükmetmeden ve bir koruma tedbirine karar verilmeden önce, yetkili makam tarafından olay hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek ve çocuğu topluma daha kolay kazandırılabilmek amacıyla çocuğun geçmiş yaşamı ve halen içinde yaşadığı koşullar veya suçun işlendiği şartlar gereği gibi araştırılmalıdır¹⁴¹. Türkiye'de de gerek 2253 sayılı yasada gerekse 5395 sayılı ÇKK' da, suça karışmış çocuklar hakkında

¹⁴⁰ Aslan, s. 119.

¹⁴¹ Pekin Kuralları, m.16.

sosyal inceleme yaparak rapor düzenlemek amacıyla mahkemelerde görev yapmak üzere sosyal çalışma görevlisi¹⁴² kadrosu ihdas edilmiştir.

Sosyal çalışma görevlisi, ÇKK' nın 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, *“sosyal çalışma görevlisi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade etmektedir.”* Sosyal çalışma görevlileri psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan en az lisans düzeyinde eğitim gören mezun olanlar arasından çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görev yapmak üzere Adalet Bakanlığı tarafından atanırlar.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri, çocuğun korunması, topluma yeniden kazandırılması, ıslah edilmesi gibi amaçlarla çocuğu, çevresini ve çocuğun suça yönelme nedenlerini değerlendiren ve çocuğun toplumla bütünleşmesi açısından gereksinim duyduğu müdahaleyi öneren sosyal inceleme raporlarını hazırlayarak ilgili mercie sunmak, suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak ve bu kanun kapsamında mahkemeler veya çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir. İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenilen bilgileri vermek zorundadırlar¹⁴³.

2.3. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDA SUÇ SORUŞTURMASI

2.3.1. Genel Olarak

Çocuk yargılamasında iki temel yaklaşım söz konusudur. Birincisi çocuk yargılamasında suçu esas alan ve haklılık ilkesini benimseyen yasa anlayışı, diğeri suçluyu esas alan ve sosyallik ilkesini benimseyen yasa anlayışıdır¹⁴⁴.

Çocuk yargılaması hukukunda asıl amaç, çocuğun yararının daima ön planda tutulduğu özel bir yargılama yapılmasıdır. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi' de

¹⁴² 2253 Sayılı Yasada “Sosyal Hizmet Uzmanı” adıyla yer almışlardır.

¹⁴³ Artuç, Gedikli, s. 636.

¹⁴⁴ Tekin, s.487.

suçlu çocukların yargılama usulünün, çocukların yaşlarını göz önüne alan ve onların rehabilite edilmesini destekleyen nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁵.

Çocuklara ilişkin düzenlemeler içeren uluslararası sözleşmelerde de çocuklar hakkında özel yargılama usulünün olması gerektiği yönünde ilkeler benimsenmiştir.

Dünya üzerinde en çok kabul gören BMÇHDS' de çocuğun yargılanmasında;

-Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

-Çocuğun yarar ve esenliğinin korunması,

-Çocuk ve ailesinin herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmaması,

-Çocuk ve ailesinin bilgilendirme ile karar sürecine katılımının sağlanması,

-İnsan haklarına dayalı, adil ve süratli yargılama usulünün benimsenmesi,

-Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özenin gösterilmesi, çocuk hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı hapis ve önlem cezasının en son çare olarak uygulanması ilkelerini benimsemiştir¹⁴⁶. Pekin Kuralları' nda da BMÇHDS' de benimsenen ilkelerle benzer ilkeler benimsenmiştir.

Bu ilkeler doğrultusunda çocuklar için, haklılık ve sosyallik ilkelerinin bir arada uygulandığı, çocuğun kişiliğinin tanındığı ve tıp, psikoloji ve sosyoloji gibi insan davranışları ile ilgilenen bilim dallarında uzman kişilerin de katıldığı, cezalandırma yerine koruma, önleme ve iyileştirme amaçlarının güdüldüğü özel yargılama sistemi oluşturulmalıdır¹⁴⁷. Bu amaçla ulusal mevzuatta çocuk yargılamasına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeğin araştırılarak bulunmasıdır. Ceza yargılamasının ilk evresi hazırlık soruşturması olup, bu evre ceza yargılamasının temelini oluşturmaktadır¹⁴⁸. Soruşturma, 5271 sayılı CMK' nın "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde, "Kanuna göre yetkili mercilerce suçun şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre" olarak tanımlanmıştır. Çocuğun hakkında ki

¹⁴⁵ Yokuş Sevük, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 199.

¹⁴⁶ Olcay Bağcı, *Çocuk Yargılaması*, İstanbul Barosu Meslek İçi Eğitim Merkezi ve CMK Uygulama Servisi Eğitim Seminerleri Dizisi, İstanbul Barosu Yayınları, Cep Kitapları-VI, 2005 s. 8.

¹⁴⁷ Yokuş Sevük, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 199.

¹⁴⁸ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 91.

yargılamanın her evresinde olduğu gibi soruşturma evresinde de farklılıklar mevcuttur¹⁴⁹.

Çocuklar, hazırlık soruşturmasının her aşamasında Türkiye'nin de taraf olduğu¹⁵⁰ BMÇHDS' nin 42. maddesi ile güvence altına alınan masumiyet karinesi, susma hakkı, suçlamanın bildirilmesi, avukatla temsil edilme hakkı, yüksek yararına aykırı olmadığı sürece duruşmada veli ya da vasisinin hazır bulundurulması hakkı, adil yargılanma hakkı, tanıklarla yüzleştirme ve çapraz sorgu hakkı, tercüman hakkı, özel hayatın gizliliğine tam saygı hakkı, daha üst makama temyiz edebilme hakkı¹⁵¹ gibi haklardan ve usuli güvencelerden yararlandırılmalıdır¹⁵².

2.3.2. Hazırlık Soruşturmasını Yürütmek ile Görevli ve Yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı

5395 sayılı ÇKK 15.07.2005 tarihinde yürürlüğe girmesi üzerine HSYK 22.07.2005 tarihli ve 552 sayılı kararıyla, çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur¹⁵³.

Çocuk mahkemeleri veya çocuk ağır ceza mahkemelerinin kurulu bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılıklarında, Cumhuriyet savcısı soruşturmayı yürüterek tamamladıktan sonra işlenen suçun niteliğine göre çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesine davayı açacaktır. Çocuk mahkemeleri veya çocuk ağır ceza mahkemelerinin kurulu bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığına adli yönden bağlı bulunan Cumhuriyet başsavcılıkları ise; buldukları yerlerde çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmadığı takdirde, suçu işlediği tarihte onsekiz yaşından küçük bulunan çocuklar hakkındaki soruşturmayı yürüterek tamamladıktan sonra, çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesine dava açılması için soruşturma dosyasını fezleke ile adli yönden bağlı buldukları Cumhuriyet başsavcılığına göndereceklerdir¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Özdemir, s. 88.

¹⁵⁰ Sözleşme Türkiye'de Bakanlar Kurulu tarafından 09.12.1995 tarihinde onaylanmış, 27.01.1995 tarihli RG 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁵¹ BMÇHDS m. 40/2, Pekin Kuralları m.7.

¹⁵² Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 210.

¹⁵³ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 119.

¹⁵⁴ Yokuş Sevik, "Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması", s. 204; Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 120.

Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yerde veya adli yönden bağlı bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yerde çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmuyor ise; suçun işlendiği yer Cumhuriyet başsavcılığı suçu işlediği tarihte onsekiz yaşından küçük olan çocuklar hakkında ilgili mevzuatta öngörülen usullere riayet ederek soruşturmayı yürütecektir. Soruşturma tamamlandıktan sonra dava bu yerde bulunan genel mahkemelere açılacaktır¹⁵⁵.

2.3.3. Soruşturma Evresinde Özellik Gösteren Durumlar

Türkiye’de uluslararası hukukta kabul edilen düzenlemeler doğrultusunda çocuk yargılaması hukuku oluşturulmuştur. Mevzuatımızda çocuklar hakkında suç soruşturması yetişkinler hakkındaki suç soruşturmasına göre özellik göstermektedir.

2.3.3.1. Soruşturmanın Cumhuriyet Savcısı Tarafından Yapılması

5395 sayılı ÇKK’ın 15. maddesine göre, “Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından **bizzat** yapılır” Bu hükme istinaden, Cumhuriyet savcısı suç işleyen çocuk hakkındaki soruşturmayı kolluk görevlileri aracılığıyla yürütemeyecektir. Ancak kanunda her ne kadar çocuklar hakkında soruşturmanın bizzat Cumhuriyet savcıları tarafından yapılacağı düzenlenmiş ise de, uygulamada sadece ifadelerin cumhuriyet savcıları tarafından alınmasıyla yetinilmektedir.

Soruşturma evresinde kolluğun çocuğun bizzat katıldığı ifade alma, teşhis yaptırma ve yer gösterme¹⁵⁶ gibi soruşturma işlemlerini yapması, kolluğun görev ve yetki sınırlarını aşması nedeniyle hukuki bir sonuç doğurmayacak ve yargılamada hükme esas alınamayacaktır¹⁵⁷. Kolluk sadece suç işleyen çocuğun kimliğini tespit etmekle yetinmelidir¹⁵⁸.

Öğretide, savcılık kurumunun mevcut olanakları ve iş yükü dikkate alındığında çocuklar hakkındaki soruşturmanın bizzat savcı tarafından yapılmasının zor olduğu, bunun yerine savcılığın çocuk suçluluğu konusunda uzmanlaşmış özel bir kolluk

¹⁵⁵ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 120.

¹⁵⁶ 5271 sayılı CMK’nın 250/1 maddesi kapsamına giren suçlarda aynı kanunun 85/f.1 maddesi ile adli kolluk amirleri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkili kılınmıştır.

¹⁵⁷ Aslan, s. 115.

¹⁵⁸ Halil Polat, *Türk Hukukunda “Çocukların Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme”*, s. 87.

aracılığı ile soruşturma işlemlerini yürütmesi önerilmiştir¹⁵⁹. Ancak soruşturma uzman kolluk aracılığıyla yürütülse de, suça sürüklenen çocuklar hakkında tedbir talebi savcılık tarafından yapılacağından, çocuğun yararı için bu çocukların özellikle ifadelerinin bizzat savcı tarafından alınması gerekir¹⁶⁰.

2.3.3.2. Soruşturmanın Gizli Yürütülmesi

CMK m.157 “Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir”

Kanunun bu hükmüne istinaden soruşturma evresi, kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma hakkını kısıtlamamak şartıyla, ceza adaletinde doğruluk, dürüstlük ve gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması ve masumiyet karinesini ihlal etmemek için gizli yürütülmelidir¹⁶¹. Söz konusu çocuklar olduğunda hem soruşturmanın amacına ulaşması, hem de toplum nezdinde çocuğun lekelenmesini önleyerek onu topluma daha kolay kazandırabilmek amacıyla, gizlilik ilkesine uyulmalıdır. Nitekim Pekin Kuralları'nın 8. Maddesinde de, çocukların zarar görmemesi için, her aşamada mahremiyet hakkına saygı gösterilmesi, gereksiz şekilde alenileştirme ve kategorize etme yoluna gidilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu amaçla 5187 sayılı Basın Kanununun 21. maddesinde de, süreli yayınlarda; on sekiz yaşını doldurmamış suç sürüklenmiş çocukların kimliklerinin açıklanması veya tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılması suç sayılmıştır.

2.3.3.3. Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlenmesi Halinde Soruşturmanın Ayrı Yürütülmesi

Çocukların yetişkinlerle birlikte bir suça karışması halinde soruşturma işlemleri bir takım özellikler arz etmektedir.

5395 sayılı ÇKK m. 17/1 “*Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.*”

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' in 7/1. “*Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, adli kolluk*

¹⁵⁹ Bahri Öztürk, Veli Özer Özbek, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 7. Baskı, Ankara 2002, s.1157.

¹⁶⁰ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 202.

¹⁶¹ Haydar Erol, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, s. 989.

tarafından çocuklar hakkında ayrı evrak düzenlenir, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.” hükümlerine yer verilmiştir.

Bu hükümlere istinaden çocuklar ile yetişkinlerin iştirak halinde suç işlemleri halinde, kolluk tarafından çocuklar hakkında ayrı tahkikat evrakı düzenlenecek, savcılık ise çocuklar hakkındaki soruşturmayı yetişkinlerden ayrı olarak farklı bir soruşturma evrakı üzerinden yürütecektir. Ancak uygulamada yetişkinlerle birlikte suç işleyen çocuklar hakkında, ne kolluk ayrı bir tahkikat evrakı hazırlamakta, nede Cumhuriyet savcıları çocuk hakkındaki soruşturmayı ayrı yürütmektedir. Cumhuriyet savcılarının soruşturmayı tek bir dosya üzerinden yürütüp delilleri topladıktan sonra dava açma sırasında soruşturma evrakının çocuğa ilişkin bölümünü ayırdıkları görülmektedir.

Bu uygulama kanuna aykırı olmakla birlikte, kovuşturma evresinde, yeniden soruşturma evresine dönülemeyeceği gerekçesiyle, başka bozma nedeni yoksa Yargıtay tarafından bozma nedeni yapılmamaktadır¹⁶².

2.3.3.4. Müdafii Görevlendirilmesi

5271 sayılı CMK’ nın 2. maddesinde müdafii, “şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı” olarak tanımlanmıştır.

Şüpheli veya sanık soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafininin yardımından yararlanabilir. Şüphelinin kanuni temsilcisi de şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir. Kanun koyucu seçilecek müdafinin sayısı konusunda bir sınır öngörmemiş ise de CMK’ nın 149/2. maddesine göre soruşturma evresinde gerek kolluk gerekse cumhuriyet savcısı tarafından ifade alınması sırasında en fazla üç avukat hazır bulunabilir.

Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu sürecinde yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz (CMK m.149/3). Şüpheli veya sanık, vekâletname aranmaksızın müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşebilir (CMK m.154)

---

¹⁶² Yargıtay 4.C.D. 17.2.1997 tarih ve E. 247, K. 960 Sayılı Kararı (Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 151.

Ceza muhakemesi kanununa göre suç işleyen kişilere kendiliğinden zorunlu müdafii tayin edilmez. Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafii seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse ve müdafii talebinde bulunursa kendisi için müdafii görevlendirilir. Ancak kanun bazı istisnai haller öngörmüştür. Bunlar; şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise veya işlenen suçun alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiriyor ve şüpheli veya sanığın müdafii bulunmuyor ise istem aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir. (CMK m.150) Müdafii, soruşturma evresinde ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine; kovuşturma evresinde ise, mahkemenin istemi üzerine baro tarafından görevlendirilir. (CMK m.156)

Görüldüğü üzere suç işleyen çocuklar için soruşturma evresinin başından itibaren talebin olup olmadığına bakılmaksızın müdafii görevlendirilmesi zorunlu kılınmıştır. Suç işleyen çocuk için müdafii görevlendirilirken dikkat edilmesi gereken tarih, suç tarihidir. Örneğin 18 yaşını doldurmaya üç ay kala suç işleyip firar eden ve onsekiz yaşını doldurduktan sonra yakalanan, kişi için de müdafii görevlendirmek zorunludur¹⁶³.

2.3.3.5. Sosyal Çalışma Görevlisi Bulundurulması

ÇKK 15. maddesine gereğince, çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Madde de soysa çalışma görevlisinin bulundurulması hususu Cumhuriyet savcısının takdirine bağlanmıştır. Cumhuriyet savcısı bu hususu takdir ederken dosya kapsamını ve çocuğun yararını göz önünde bulunduracaktır.

Suç işlemiş çocuğun kolluk tarafından ifadesinin alınması mümkün olmadığından Cumhuriyet savcısı tarafından ifadesinin alınması sırasında sosyal çalışma görevlisi bulundurulması hususu değerlendirilecektir¹⁶⁴.

2.3.3.6. İfade Alınması

5271 sayılı CMK' nın 2. maddesinde ifade alma, “Şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi” olarak tanımlanmıştır.

¹⁶³ Halil Polat, “Türk Hukukunda Çocukların Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme”, s. 88.

¹⁶⁴ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 127.

Suçta sürüklenmiş çocuklar hakkında ÇKK 15. maddesi gereğince savcı tarafından bizzat yapılacağından, ifade alma işlemi savcı tarafından bizzat yapılacaktır. Kolluk görevlileri suç işlemiş çocuğun ifadesini alamazlar.

Öğretide, TCK 31/1 maddesindeki “Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.” hükmü nedeniyle soruşturma evresinde suç işleyen oniki yaşından küçüklerin ifadesinin alınabilip alınamayacağı konusunda görüş ayrılığı vardır. Bir görüş, cezai sorumluluğu bulunmayan suç işlemiş çocukların olayı aydınlatmak için dahi olsa ifadelerinin alınamayacağını, ancak tedbir uygulanacağından savcının çocuğun kişilik yapısını tanımak maksadıyla çocuğu dinleyebileceğini savunmuştur¹⁶⁵. Diğer görüş ise mahkemece suçlu çocuk için öngörülecek emniyet tedbirlerinin tespiti açısından çocuğun işlemiş olduğu fiilin karşılığı olan ceza maddesi ve bu madde de öngörülen yaptırımın tespiti önemlidir, bunun ortaya konması için savcı tarafından delillerin toplanması gerekir. Çocuğun ifadesi bu deliller içerisinde önemli bir yere sahip olduğundan cezai sorumluluğu olmayan suç işlemiş çocukların ifadesi alınabileceğini savunmuştur¹⁶⁶.

Suç işlemiş çocuğun ifadesi müdafii huzurunda alınır. Müdafii yoksa istemi aranmaksızın kendisi için bir müdafii görevlendirilir ve ondan sonra ifadesi alınır. Kendisinin yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanuni bir engel bulunmadığı sürece ana-babası veya vasisi ifade alınması sırasında hazır bulunabilir, hatta çocuğun yararına aykırı olmadığı ve kanuni bir engel bulunmadığı durumlarda ifade alma işleminden önce savcı tarafından çocuğun ana-babası veya vasisine haber verilmesi gerektiğini savunanlarda vardır¹⁶⁷.

Suç işlemiş çocuğun ifadesi alınırken sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Bu Cumhuriyet savcısının takdirine bağlıdır. Ancak çocuğu psikolojik durumunu anlamak ve kişilik özelliklerini tespit etmek için ifade alma işlemi sırasında sosyal çalışma görevlisinin bulundurulmasında yarar vardır.

¹⁶⁵ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 221.

¹⁶⁶ Yalçın Karataş, “Türk Hukukunda Onbir Yaşını Bitirmemiş Olan Çocuklara Uygulanan Emniyet Tedbirleri”, *Adalet Dergisi*, Yıl: 95, Ekim 2003, s. 186; Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 131.

¹⁶⁷ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 222.

2.3.3.7. Sosyal İnceleme Raporunun (SİR) Alınması

Sosyal inceleme raporları, suça yönelen çocuğun bireyselleştirildiği, suç işleminin önüne geçilmesi için ihtiyaç duyduğu maddi manevi eksikliklerin tespit edildiği, çocuk mahkemesi ve toplum arasında köprü işlevi olan raporlardır¹⁶⁸.

Pekin Kuralları'nın 16. kuralı gereğince, tali derecede önem arz eden suçlar(Basit Yaralama, Mala Zarar Verme, Taksirli suçlar gibi)¹⁶⁹ dışındaki bütün davalarda cezaya hükmetme öncesinde ve bir koruma tedbirine karar verilmesinden önce, yetkili makam tarafından olay hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek ve çocuk hakkında en uygun kararı verebilmek için, küçüğün geçmiş yaşamı ve halen içinde yaşadığı koşullar veya suçun işlendiği şartlar gereği gibi araştırılmalıdır.

Ulusal mevzuatımızda da gerek 2253 sayılı ÇMK' da gerekse 5395 sayılı ÇKK' da sosyal inceleme raporlarına yer verilmiştir.

Sosyal inceleme raporu ne TCK' da ve ne de ÇKK' da tanımlanmamıştır. 5395 sayılı kanunun sosyal inceleme başlıklı 35. maddesi, sosyal inceleme raporu, raporun kapsamı ve raporun hazırlanmasına ilişkin hükümlere yer vermektedir. Bu hükme göre sosyal inceleme raporu ÇKK kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Buna göre soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından suç işlemiş çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılacaktır.

Kanunda gerektiğinde ifadesi kullanıldığından çocuklar hakkında sosyal inceleme yapılması zorunlu değildir. İnceleme yaptırılması yargı makamlarının takdirine bırakılmıştır. Ancak 12-15 yaş grubunda bulunan çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve işlediği fiil ile ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin gelişip gelişmediğine karar verilebilmesi için mahkeme tarafından sosyal inceleme raporu istenecektir¹⁷⁰.

¹⁶⁸ S. Seveda Uluğtekin, Yüksel Baykara Acar, Özlem Cankurtaran Öntaş, “Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporlarının(SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 53, Ankara 2004, s.42.

¹⁶⁹ Ufuk Toprak, “Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı:95, Ankara 2011, s. 315.

¹⁷⁰ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 353.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturma ile korunmaya muhtaç çocuklar hakkında yürütülen inceleme ve tedbirlerin uygulanması safhalarında, yargılama makamları, kendilerine tanınan takdir yetkisini kullanmada ve çocuğun ihtiyaç duyduğu tedbirleri belirlemede sosyal inceleme raporları büyük öneme sahiptir¹⁷¹. Bu nedenle, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından, mahkemenin tedbir uygulanmasını istemeye gerek olup olmadığına veya hangi tedbiri isteyeceğine karar verebilmesi için, mahkeme tarafından da çocuk hakkında daha sağlıklı bir karar alınabilmesi için suçta sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılmalıdır.

Sosyal çalışma görevlisi, sosyal inceleme raporunu bilirkişi sıfatıyla hazırlar¹⁷². Düzenlenecek sosyal inceleme raporları yargı makamları için bağlayıcı değildir.

Sosyal inceleme raporunu hazırlayacak olan sosyal çalışma görevlisi; çocuğun topluma kazandırılabilmesi için çocuğun kişisel ve psikolojik durumuna, aile, okul ve sosyal çevresine ilişkin inceleme yaparak çocuğun suça yönelme sebeplerini değerlendirir. Çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğine sahip olup olmadığına ilişkin herhangi bir yargıyı rapora yansıtmayacaktır¹⁷³. Yani sosyal çalışma görevlisi düzenleyeceği raporda; çocuğun işlediği fiille ilgili olarak algılama ve irade yeteneğinin olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapmayacak, mahkemenin bu konuda karar verebilmesi için gerekli verileri sosyal inceleme raporunda belirtecektir. Mahkeme bu veriler dâhilinde bir değerlendirme yapacaktır¹⁷⁴. Suç tarihinden uzun süre sonra, sosyal inceleme raporu istenmesi halinde suç tarihinin belirtilmesi ve sosyal çalışma görevlisinin suç tarihindeki durumu da araştırması, hem hâkimin değerlendirmesinin doğruluğu, hem de çocuğun yararı bakımından yerinde olacaktır¹⁷⁵.

2.3.4. Yaş Gruplarına Göre Suç Soruşturması

5237 sayılı yasanın 31. maddesinde çocuklar oniki yaşından küçükler, 12-15 yaş arasında bulunan çocuklar ve 15-18 yaş arasında bulunan çocuklar olmak üzere üç

¹⁷¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 349.

¹⁷² Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 233.

¹⁷³ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 188-189.

¹⁷⁴ Özdemir, s. 57.

¹⁷⁵ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 354.

gruba ayrıldığından çalışmada yaş gruplarına göre suç soruşturması bu ayrıma göre incelenecektir.

2.3.4.1. Oniki Yaşından Küçükler Hakkında Suç Soruşturması

Suçta sürüklenmiş çocuğun cezai sorumluluğa sahip bulunduğu yaş sınırı konusunda uluslararası bir standart olmamakla birlikte, BMÇHDS 40/3 maddesinde “taraf devletlerin, ceza kanununun ihlali konusunda asgari bir yaş sınırını belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabul edeceği ve bu çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması konusunda çaba gösterileceği,” hükmü nedeniyle çocuğun ceza ehliyetine sahip olmadığı yaş sınırının belirlenmesi zorunludur.

TCK’ nın 31. maddesinde BMÇHDS hükümlerine paralel olarak fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan kişilerin ceza sorumluluğunun olmadığı, bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı, ancak bu kişilere çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği düzenlenmiştir.

İzlenen suç ve ceza politikasının gereği olarak, tekrar suç işlemelerini önleme ve topluma kazandırılmaları amacıyla oniki yaşından küçük çocukların ceza sorumluluğu olmadığı kabul edilmiştir. Çünkü bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılması ve ceza yaptırımını uygulanması, psikolojik gelişimlerine ve topluma kazandırma işlevine olumsuz etki yapacağından, haklarında ceza kovuşturması yapılmamalıdır¹⁷⁶. Ancak işlenen suç nedeniyle bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ceza soruşturması yapılabilir. Çünkü ceza muhakemesi hukukunda soruşturma ve kovuşturma kavramları farklı kavramları ifade etmektedir. 5271 sayılı CMK’ nın 2. maddesinde de soruşturma ve kovuşturma kavramları farklı tanımlanmıştır¹⁷⁷. Bu nedenle TCK’ nın 31. maddesinde öngörülen “kovuşturma yapılamaz” hükmünün bu yaş grubundaki çocuklar hakkında soruşturma yapılmasına engel değildir. İşlenen suç nedeniyle ceza soruşturması yürütülecek, deliller toplanacak, fail belirlenecek ve failin

¹⁷⁶ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 131.

¹⁷⁷ 5271 sayılı CMK’ da Soruşturma” Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre”, Kovuşturma “İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre” olarak tanımlanmıştır.

eylemi gerçekleştirdiği tarihte oniki yaşından küçük olduğu anlaşılırsa dava açılmayacaktır¹⁷⁸.

Çocuklar hakkındaki suç soruşturması Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Soruşturmayı, Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde oluşturulmuş çocuk bürosunda görevli savcı, çocuk bürosu bulunmayan yerlerde soruşturma evrakını yürütmekle görevli savcı yürütecektir.

Cumhuriyet savcısı, ceza sorumluluğu bulunmayan bu yaş grubundaki bir çocuğun suç işlediği konusunda kolluk tarafından kendisine haber verildiğinde, kolluğa, çocuğun ifadesini almaması, sadece kimlik tespitiyle yetinilmesi talimatını vermelidir¹⁷⁹. Çünkü soruşturma kapsamında çocuğun ifadesi ve diğer işlemler ÇKK'nın 15. maddesi uyarınca bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınmalıdır. Cumhuriyet savcısı CMK 150/2 maddesi uyarınca ifade almadan önce çocuk için müdafii görevlendirilmelidir. Müdafii görevlendirmek zorunludur. *Soruşturma evresinde Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.* Kimlik tespiti yapıldıktan sonra çocuk serbest bırakılmamalı, çocuk ana-babasına, vasisine veya kendisini kanunen korumakla görevlendirilmiş kuruma teslim edilmelidir¹⁸⁰.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 19. maddesi gereğince fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olanlar ile onbeş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler; suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamazlar. Sadece kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalama yapılabilir. Kimlik tespitinden hemen sonra serbest bırakılır. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir.

Soruşturma kapsamında oniki yaşından küçük olan çocuğun, isnat edilen suçu işlediği yönünde yeterli delil mevcut olsa bile, çocuk gözaltına tutulamayacak ve hakkında ceza davası açılmayacaktır. Cumhuriyet savcısı suça sürüklenen çocuk hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına karar vererek soruşturmayı sonuçlandıracaktır.

¹⁷⁸ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 131.

¹⁷⁹ Halil Polat, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2008, s.1435.

¹⁸⁰ Halil Polat, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, s.1435.

Kovuşturmaya yer olmadığına kararı bir beraat kararı olmadığından eylemi suç olmaktan çıkarmaz, sadece kovuşturmayı ve cezalandırmayı engeller¹⁸¹. Cumhuriyet savcısı tarafından yanlışlıkla oniki yaşından küçük çocuk hakkında ceza davası açılırsa mahkeme CMK' nın 223. maddesinin 3. fıkrası uyarınca yaş küçüklüğü nedeniyle "kusurunun bulunmaması dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığına" kararı vermesi gerekir¹⁸².

Soruşturma neticesinde, suçu işlediği tarihte nüfus kaydında oniki yaşını bitirmemiş olduğu görünen, ancak görünümü veya alınan rapora göre oniki yaşından büyük olduğu tespit edilen çocuk hakkında, bu tespite dayanılarak ceza davası açılmayacak, sehven ceza davası açılmış ise, mahkeme tarafından açılan bu ceza davası kapsamında CMK' nın 218. maddesine dayanılarak çocuğun yaşı düzeltilemeyecektir¹⁸³.

Cumhuriyet savcısı, suçu işlediği tarihte nüfus kaydına göre oniki yaşından küçük gözükken, ancak görünüşü ve alınan rapor ile oniki yaşından büyük olduğu tespit edilen çocuk hakkında ceza soruşturması evrakından bağımsız olarak asliye hukuk mahkemesine yaş düzeltme davası açacaktır. Cumhuriyet savcısı, asliye hukuk mahkemesi tarafından yaş düzeltme davası sonunda suç tarihinde çocuğun oniki yaşından büyük olduğuna karar verilip, çocuğun yaşı düzeltildikten ve bu karar kesinleştikten sonra çocuk hakkında ceza davasını açabilecektir. Oniki yaşını bitirmemiş olma dava şartlarındandır. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı, suçun işlendiği tarihte nüfus kaydına göre oniki yaşından küçük olan çocuk hakkında yanlışlıkla ceza davası açarsa mahkeme bu ceza davasını sürdüremez. Mahkeme açılan bu ceza davası kapsamında CMK' nın 218. maddesine dayanarak çocuğun yaşını düzeltemez¹⁸⁴. Çünkü CMK 218. maddesine göre yaş düzeltme davası, ancak kovuşturma evresinde ortaya çıkan durumlar bakımından, ceza mahkemesinde asıl ceza davası ile birlikte görülebilir¹⁸⁵. Mahkeme açılmış olan bu ceza davası hakkında durma kararı vererek dosyayı, asliye

¹⁸¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 132.

¹⁸² Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 03.10.2005 tarih, 2004/13155 Esas ve 2005/11110 Karar sayılı kararı.

¹⁸³ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 313-314.

¹⁸⁴ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 314.

¹⁸⁵ YCGK.'nın 24.11.1986 tarih, 1986/136 Esas ve 1986/528 Karar sayılı kararı. (Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku* s. 151).

hukuk mahkemesine bağımsız bir yaş düzeltme davası açması için Cumhuriyet savcılığına göndermelidir¹⁸⁶.

Cumhuriyet savcısı soruşturma neticesinde suçu işlediği tarihte oniki yaşından küçük olduğu tespit edilen çocuk hakkında, ÇKK' nın 11. maddesi uyarınca 5. maddede belirtilen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinden birisinin veya bir kaçının uygulanmasını mahkemesinden talep edecektir¹⁸⁷.

2.3.4.2. Oniki Onbeş Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Suç Soruşturması

Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında da suç soruşturmasını Cumhuriyet savcısı bizzat yapacaktır. Suç işleyen bu çocukların kimlikleri ve eylemleri mutlaka gizli tutulmalıdır. Suç işleyen çocuklarla ilgili işlemler mümkün olduğu ölçüde sivil kıyafetli görevliler tarafından yerine getirilmelidir.

Bu yaş grubundaki çocuklar işledikleri suç nedeniyle yakalanabilir ve gözaltına alınabilirler. Ancak yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulurlar. Gözaltına alındıkları ana-baba veya vasisine bildirilir. Bu çocuklar işledikleri suç nedeniyle yakalandıklarında, yakınları ile müdafiyeye haber verilerek derhal Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler.

Suç işlemiş çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınır.

Ana- baba veya vasisi tarafından bir müdafii seçilmemiş ise, talebi olmaksızın CMK 150/2 maddesi uyarınca kendisine bir müdafii görevlendirilir. İşlenen suç nedeniyle ifadesi müdafii hazır bulundurulurken Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat alınır. Kendisinin yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanunî bir engel bulunmadığı durumlarda ana-babası veya vasisi ifade alınırken hazır bulunabilir

Oniki onbeş yaş grubunda bulunan çocukların ceza hukuku açısından durumları TCK 31/2 maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde “Çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde bulunan on iki yaşını doldurmuş ve fakat on beş yaşını tamamlamamış

¹⁸⁶ YCGK.’nın 04.05.1987 tarih, 1987/121 Esas ve 1987/251 Karar sayılı kararı. (Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 151).

¹⁸⁷ Halil Polat, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, s.1437.

kişiler, genellikle işlediği fiilin bir haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmakla beraber, bazı durumlarda fiili işlemekten kendini alıkoyamamakta ve bazı davranışlar açısından iradesine yeterince hâkim olamamaktadır. Bu nedenle suç oluşturan bir fiili işlediği sırada bu yaş grubunda olan çocukların işlediği suç açısından davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine sahip olduğunun belirlenmesi halinde, ceza sorumluluğunun olduğu” kabul edilmiştir. Bu yaş grubundaki çocuğun kusur yeteneği genel olarak değil, suç teşkil eden her eylem bakımından ayrı ayrı tespit edilmelidir.

ÇKK kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca sosyal inceleme yaptırılabilir. Bu nedenle soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından bu yaş grubundaki çocuğun işlediği fiili algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediğini tespit etmek için sosyal inceleme raporu düzenlenmesini isteyebilir. Ancak soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı konusunda değerlendirme yapamaz. Bu nedenle 12-15 yaş grubundaki çocuğun işlenen fiil ile ilgili kusur yeteneği bulunmasa dahi, suç teşkil eden fiili işlediği sabit ise hakkında dava açılacağından ve soruşturma evresinde yaptırılan sosyal inceleme sonucunda düzenlenen raporun muhakemeye doğrudan bir etkisi bulunmadığından bu yaş grubunda bulunan çocuk tarafından işlendiği iddia edilen suçlar bakımından, yeterli delil bulunduğu takdirde başka bir husus değerlendirilmeden dava açılmalıdır¹⁸⁸.

Bu yaş grubunda bulunan çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmaması ceza sorumluluğuna mutlak olarak etki ettiğinden, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının tespiti muhakeme aşamasında hâkimin takdir yetkisine bağlı olmayıp, zorunludur¹⁸⁹. Yargıtay sosyal inceleme raporu alınmadan hüküm kurulmasını bozma nedeni olarak kabul etmiştir¹⁹⁰.

Sosyal inceleme raporu hâkim için bağlayıcı değil, yol göstericidir. Muhakeme neticesinde hâkim, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirebilme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olduğu sonucuna

¹⁸⁸ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 135.

¹⁸⁹ Balo, *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, s. 188.

¹⁹⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi 27.05.2008 tarihli, 2007/4784 esas ve 2008/4432 karar sayılı kararı.

varırsa, çocuk hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verecek ve oniki yaşından küçükler hakkında uygulanan güvenlik tedbirlerini uygulayacaktır¹⁹¹.

2.3.4.3. Onbeş Onsekiz Yaş Grubunda Bulunan Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Suç Soruşturması

TCK' nın 31. maddesinin 3. fıkrasına göre bu yaş grubundaki çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin var olduğu kabul edilir. Bu yaş grubundaki kişiler hakkında sosyal inceleme yapılmasının istenmesi hâkimin takdirine bağlıdır.

Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında ki suç soruşturması 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkındaki suç soruşturması ile genel itibariyle benzerlik gösterdiğinden 12-15 yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında yapılan açıklamalar ile yetinilmiştir.

---

¹⁹¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 136.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDA SORUŞTURMA EVRESİNDE TEDBİR UYGULANMASI, SUÇ SORUŞTURMASINI SONA ERDİREN DURUMLAR VE KARARLAR

3.1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDA SORUŞTURMA EVRESİNDE TEDBİR UYGULANMASI

Suçta sürüklenmiş çocuklar hakkında tedbir uygulanması yetişkinlere göre farklılık göstermektedir. Suçta sürüklenen çocuklar hakkındaki tedbirler genel itibariyle 5395 sayılı ÇKK' da düzenlenmiştir. Çocuklar hakkında uygulanan tedbirler koruyucu ve destekleyici tedbirler, güvenlik tedbirleri ve koruma tedbirleri olmak üzere üçe ayrılır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ile koruma tedbirleri soruşturma evresinde de uygulanabilen tedbirler iken güvenlik tedbirleri sadece kovuşturma evresinin sonunda hâkim tarafından verilecek karar ile uygulanabilecek tedbirlerdir. Çalışmanın kapsamı soruşturma evresi olduğundan sadece koruyucu ve destekleyici tedbirler ile koruma tedbirleri incelenecektir.

3.1.1. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanması

3.1.1.1. Genel Olarak

ÇKK' da ve ilgili yönetmeliklerde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuğa uygulanacağı belirtilmiş, suça sürüklenen çocuk ve korunma ihtiyacı olan çocuk ayırımı yapılmamıştır. ÇKK' nın amaç başlıklı 1. maddesinde de, hiçbir ayırım yapılmadan korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen bütün çocukların korunmasının amaçlandığı belirtilmiştir

ÇKK' nın 5. maddesinde koruyucu ve destekleyici tedbirler “çocuğun korunmasına yönelik *danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri*” olarak tanımlanmıştır. ÇKK' da belirtilen bu tedbirler sınırlayıcı olarak sayıldığından bunların dışındaki tedbirlere karar verilemez.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler ile ilgili daha geniş tanım Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik' in 5. maddesinde yapılmıştır. Burada koruyucu ve destekleyici tedbirler; “*Çocuğun yararı göz önünde bulundurularak, öncelikle kendi aile ortamında*

korunmasının sağlanması ile yaşına ve gelişimine uygun eğitim ve öğreniminin desteklenmesini, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesini sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri” olarak tanımlanmıştır.

ÇKK 15/3; “Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.”

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik 8/4; “Soruşturma sırasında, suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunulup da mahkeme veya çocuk hâkiminden tedbir kararı alınmış ise kararın bir sureti soruşturma dosyası içine konularak kovuşturma makamlarının bilgisine sunulur.”

Buna göre Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinde suça sürüklenen çocuk hakkında ÇKK’ da ki koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını yetkili mahkemeden talep edebilecektir.

Koruyucu tedbirler; çocuğun geniş aile çevresinde destek hizmetleri verilse bile kalmasının çocuğun yararına olmayacağı veya çocuğun aile çevresinde kalmasına olanak bulunmadığı durumlarda uygulanacak tedbirlerdir. Çocuk, koruma tedbiri kararı ile yaşadığı aile ortamından alınarak ya geçici bir süreliğine sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilecek, ya evlatlık verilecek ya da koruyucu aile yanına yerleştirilecektir. Ancak öncelikli olan çocuğun kendi aile çevresine dönmesinin sağlanması veya bir aile ortamında yetişmesinin sağlanmasıdır¹⁹².

Destekleyici tedbirler; çocuğa ve ailesine ihtiyaç duydukları hizmetlerin verilerek çocuğun aile çevresinden ayrılmamasını sağlayan tedbirlerdir. Bu tedbirlerde amaç, çocuğun temel haklarından faydalanması sağlanarak ve ailesine gerekli destek verilerek çocuğun bulunduğu ortam ve koşulların iyileştirilmesi ve böylece çocuğun kendi geniş aile çevresinde kalmasının sağlanmasıdır¹⁹³.

Çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasında her zaman göz önünde bulundurulacak olan BMÇHDS’ nin 9. maddesidir. Bu maddeye göre “Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak,

¹⁹² Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 297.

¹⁹³ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 297.

ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, taraf devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.” Bu nedenle çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınırken öncelikle çocuğun gelişimi için ailesinin yanında kalması sağlanmaya çalışılmalıdır.”

Çocuğun tehlike altında bulunmadığının tespit edilmesi ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetimden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle içinde bulunduğu tehlikenin ortadan kaldırılması mümkün ise, çocuk bu kişilere teslim edilir. Bununla birlikte çocuk hakkında ÇKK’ da düzenlenmiş koruyucu ve destekleyici tedbirlerden, çocuğun içinde bulunduğu durumu iyileştirmek veya tehlikeyi bertaraf etmek için bir veya birkaçının uygulanmasına karar verilecektir.

3.1.1.2. Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Çeşitleri

3.1.1.2.1. Danışmanlık Tedbiri

ÇKK’ nın 5. maddesinde düzenlenen danışmanlık tedbiri, “çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik rehberlik tedbiridir.

Danışmanlık tedbirleri, çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak veya çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu desteklemek ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek amacıyla uygulanır.

Danışmanlık tedbiri kapsamında hakkında danışmanlık tedbirine karar verilen çocukların bedensel, zihinsel, psiko-sosyal, duygusal gelişimini desteklemek, okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olarak hayata hazırlanmalarını sağlamak amacıyla okul başarısını arttırma, madde kullanımı, davranış bozukluğu, ergenlik sorunları, aile içi iletişim gibi çocuğun, ailesinin ve çocuğun bakımını üstlenen kişilerin ihtiyaçlarına uygun konularda uzmanlaşmış bir veya birden fazla kişi danışman olarak görevlendirilebilir.

3.1.1.2.2. Eğitim Tedbiri

Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; bu şekilde eğitim alması mümkün olmayan çocukların evde eğitim almalarına, özel eğitim almaları gereken çocukların eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda ilgili eğitim kurumuna devamına, kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline, uzman personel, araç gereç sağlanmasına yönelik tedbirler ile çocuğun is ve meslek edilmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamu ya da özel sektöre ait iş yerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbirlerdir. (ÇKKTY. m.13/1)

Mahkeme veya çocuk hâkimi eğitim tedbirine karar vermeden önce çocuğun eğitim alacağı kişi veya kurumlardan bu konuda bilgi alabilir. Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında eğitim tedbiri kararı verilmesinde uluslararası sözleşmeler ve kanunların öngördüğü sınırlar dikkate alınmalıdır. Bu çocukların eğitimlerine devam etmesi yönünde tedbir kararları verilebilir. Onbeş yaşını doldurmuş çocuklar hakkında, is ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine, meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamu ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine karar verilebilir.

3.1.1.2.3. Bakım Tedbiri

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çocuğun resmî veya özel bakım yurduna yerleştirilmesi ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasına yönelik tedbirdir.

Sağlık ve bakım tedbirinin birlikte uygulanacağı hallerde, öncelikle suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuklardan tedavisi gereken ağır ruhsal hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle fiziksel sorunları olanların rehabilitasyonu bu amaçla kurulmuş resmî veya özel sağlık kuruluşlarında gerçekleştirilir. Daha sonra bu çocuklardan bakıma ihtiyacı olanlar bakım amacıyla aile yanına veya bu amaçla kurulmuş resmî veya özel kuruluşa yerleştirilir. (ÇKKTY m.14/3)

Bakım veya barınma tedbir kararı alınan çocuklardan ihmal veya istismara uğrayan, psiko-sosyal sorunları nedeniyle uyum sorunu yaşayanlar ile olumsuz yaşam deneyimlerini devam ettirmeleri nedeniyle rehabilitasyona ihtiyacı olduğu tespit edilen

çocukların öncelikle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bu amaçla kurulmuş merkezlerde rehabilitasyonları sağlanmalıdır. Rehabilitasyon sağlanıncaya kadar korunma ihtiyacı olan diğer çocuklardan ayrı ortamlarda bakılmalıdırlar. (ÇKKTY m.14/2)

3.1.1.2.4. Sağlık Tedbiri

ÇKK m.5; “Sağlık Tedbiri”, “Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirlerdir”.

Suçta sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuk akıl hastası ise öncelikle tedavisi için sağlık tedbiri uygulanmalıdır. Mahkeme bu kararı vermeden önce çocuğun sağlık durumu konusunda resmi sağlık kuruluşundan rapor isteyebilir.

Çocuk hakkında akıl hastalığı veya madde bağımlılığı nedeniyle sağlık tedbirine hükmedilecek ise öncesinde muhakkak sağlık kuruluşundan rapor alınmalıdır; ancak, çocuğun akıl hastası veya madde bağımlısı olduğu açıkça anlaşılıyor ise rapor alınmadan da sağlık tedbirine karar verilebilir.

Sağlık kurulunca düzenlenen rapora göre toplum açısından tehlikeli olduğu anlaşılan akıl hastası suçta sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocukların sağlık tedbiri yüksek güvenli sağlık kurumlarında yerine getirilir. Çocuğun tehlikeliliğinin devam edip etmediği veya bu tehlikeliliğin önemli ölçüde azalıp azalmadığı konusunda en geç üçer aylık dönemlerle, tedavisinin yapıldığı sağlık kurumunca mahkemeye bilgi verilir. Çocuğun tehlikeliliğinin kalktığı veya önemli ölçüde azaldığının anlaşılması halinde tedbir kararı kaldırılarak çocuk serbest bırakılır. Serbest bırakılan çocuk hakkında düzenlenen sağlık kurulu raporunda çocuğun tıbbi kontrol ve bakımının gerekli olup olmadığı, gerekli ise hangi aralıklarla yapılması gerektiği hususu belirtilir. Tıbbi kontrol gerektiren çocukların raporda belirtilen aralıklarla kontrol ve takipleri yapılır. Bu kontrol ve takip sonucu çocuğun toplum açısından tehlikeliliğinin arttığı ortaya çıkarsa yeniden sağlık tedbirine hükmedilir.

3.1.1.2.5. Barınma Tedbiri

ÇKK m.5; Barınma Tedbiri, “Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara ve bunların çocuklarına uygun barınma yeri

sağlamaya yönelik tedbirlerdir” barınma tedbirinden yararlanan kimselerin talepleri halinde kimlikleri gizli tutulur.

Barınma tedbiri kararı verilen kimselerin, kolluk kuvvetlerince tedbir kararını uygulayacak kuruma teslim edileceği hallerde, bu kimselerin ilk sağlık kontrolü yapıldıktan sonra teslimi sağlanır. Bulaşıcı hastalığı olanların tedavisi Sağlık Bakanlığınca gerçekleştirilir. Bu durumdaki kimseler hakkında derhal sağlık tedbiri alınması için mahkemeye veya çocuk hâkimine başvurulur. Sağlık kontrolü ve tedaviye ilişkin hizmetlerden doğan tüm giderler Sağlık Bakanlığınca karşılanır.(ÇKKTY.m.15)

3.1.1.3. Tedbir Talebi ve Tedbir Kararı Verilmesi

ÇKK’ nın 15/3 maddesi gereğince soruşturma evresinde suça sürüklenmiş çocuklar hakkında Cumhuriyet savcısı koruyucu ve destekleyici tedbir talebinde bulunabilir. Cumhuriyet savcısı tedbir için mahkeme veya çocuk hâkiminden talepte bulunacaktır. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararları esas olarak *çocuk hâkiminden talep edilir*. Ancak ÇKK’ nın 26/3. maddesi “*Mahkemeler ve çocuk hâkimi bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.*” gereğince koruyucu ve destekleyici tedbir kararları çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinden de talep edilebilir. Türkiye’nin her tarafında çocuk mahkemeleri henüz kurulmadığından ÇKK’ nın geçici 1/ 3 ve ÇKKTY’ nin 8/2 fıkraları uyarınca çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde bu mahkemeler kurulup göreve başlayana kadar suça sürüklenen çocuklar hakkında da tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerinden talep edilecektir.

Mahkeme veya çocuk hâkimi talep üzerine tedbir kararı vermeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Ancak mahkeme veya çocuk hâkimi sosyal inceleme yaptırmaya gerek görmediği takdirde bunun gerekçesini kararında gösterecektir. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilirken öncelikle çocuğun kendi aile ortamında bırakılarak iyileştirilmesinin çareleri aranmalıdır. Bu mümkün olmadığı veya çocuğun üstün yararı söz konusu olduğu takdirde diğer koruma çarelerine başvurulmalıdır.

Mahkeme veya çocuk hâkimi bir veya birden fazla tedbire hükmedilebilir, ancak kararında tedbir veya tedbirlerin türünü mutlaka gösterilmelidir. Yine, tedbir kararında

tedbiri uygulayacak kişi ve merciler de gösterilmelidir. Çocuğun yeterli idrak gücü var ise tedbir kararı verilmeden önce çocuğun görüşü de alınmalıdır.

3.1.1.4. Tedbir Kararının Uygulanması

ÇKKTY' nin 18. Maddesinde birçok hüküm bulunmaktadır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler bu hükümlere göre yerine getirilecektir. Buna göre;

Danışmanlık tedbiri, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme kurumu ile yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

Eğitim tedbirine ilişkin kararlar, Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri tarafından yerine getirilir.

Bakım tedbiri kararları Sosyal Hizmetler ve çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

Sağlık tedbiri kararları Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilecektir.

Barınma tedbirine ilişkin kararlar da Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile yerel yönetimler tarafından yerine getirilecektir.

3.1.2. Koruma Tedbirlerinin Uygulanması

Koruma tedbirleri 5271 sayılı CMK' da düzenlenmiştir. Kanun koyucu suça sürüklenen çocuklar hakkında koruma tedbirlerinin uygulanmasında yetişkinlerden farklı bazı düzenlemelere yer vermiştir.

3.1.2.1. Yakalama ve Gözaltı

Günümüzde işlenen suçlara ve suçlu profiline bakıldığında çocuk suçluluğunun arttığı görülmektedir. Bu durum özellikle yakalama ve gözaltına alma açısından büyük önem arz etmektedir¹⁹⁴.

Çocuklar bakımından yakalama ve gözaltına alma işlemleri, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 19. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Fiili islediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocuklar ile onbeş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler, suç nedeni ile yakalanamaz ve hiçbir suretle suç tespitinde kullanılamaz. Sadece kimlik ve suç tespiti amacı ile yakalanabilirler, ancak

¹⁹⁴ İlker Güngör, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2006, s. 91.

kimlik ve suç tespitinden hemen sonra serbest bırakılırlar. Tespit edilen kimlik ve suç, mahkeme başkanı veya hâkimi tarafından tedbir kararı alınmasına esas olmak üzere derhâl Cumhuriyet başsavcılığına bildirilecektir.

Oniki yaşını doldurmuş, ancak onsekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar suç sebebi ile yakalanabilirler. Bu çocuklar, yakalandıklarında yakınları ile müdafie haber verilerek derhâl Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler.

Yakalama ve gözaltına alma yapılırken çocuklara kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak, zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk gerekli önlemler alabilir.

ÇKK' nın 16. maddesi uyarınca gözaltına alınan çocuklar kolluğun çocuk birimlerinde tutulacak, kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde, bu çocuklar mümkün olduğunca gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı yerde tutulmalıdırlar.

3.1.2.2. Tutuklama

Tutuklama, anayasada ve yasada belirtilen koşulların gerçekleştiği hallerde, hâkimin verdiği karara dayanılarak, suç şüphesi altında bulunan ancak henüz suçluluğu hakkında kesin bir karar verilmemiş kişilerin hürriyetinin sınırlandırılmasıdır¹⁹⁵.

Tutuklama tedbiri yargılamada başvurulabilecek en ağır tedbirdir. Birçok uluslararası sözleşmede tutuklama tedbirine ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ve bu konuda hassas olunması gerektiği belirtilmiştir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 9. maddesine göre de, hiç kimsenin keyfi olarak tutuklanmayacağı, alıkonulamayacağı ve sürülemeyeceği belirtilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesinde "Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haklar ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz." hükmü yer almaktadır.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması için Birleşmiş Milletler Kuralları'nın 7. maddesinde, gözaltında olan veya muhakeme devam ederken tutuklu

¹⁹⁵ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, (11. Bası), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005, s.255.

bulunan küçükler masum sayılır ve buna göre muamele görürler. Küçükleri tutuklamaktan mümkün olduğu kadar kaçınılmalı ve istisnai hallerle sınırlı olmak üzere tutuklama kararı verilmelidir.

ÇHDS'nin 37. maddesinde “Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunulan saygınlık ve kendi yasındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini getirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla iliksi kurma hakkına sahip olacaktır.” hükmü yer almaktadır.

KÜÇAS'ın tutuklama başlıklı 13. maddesinde; “Tutuklama, başvurulabilecek en son tedbirdir; tutuklamaya mümkün olduğu kadar kısa bir süre için başvurulur.” denilmiştir.

Türkiye’de de kişi hürriyeti ve güvenliği anayasal güvence altına alınmış, kişi hürriyeti ve güvenliğinin sınırlandırılmasında keyfiliğin önüne geçmek için tutuklama anayasada düzenlenmiştir. Anayasamızın 19. maddesinde “Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir.” denilmiştir.

Tutuklama, hukukumuzda 5271 sayılı CMK’ nın 100 v.d maddelerinde düzenlenmiştir.

CMK’ya göre tutuklama; kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu durumlarda, şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa veya şüphelinin veya sanığın davranışları delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa verilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

CMK’da tutuklama konusunda yetişkinler ve çocuklar bakımından herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Ancak ÇKK’ nın 4. maddesinde “Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,” hükmüne yer verilmiştir.

Suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş küçükler hakkında kovuşturma yasağı olduğundan bu yaş grubunda bulunan çocuklar tutuklanamazlar. Ancak bu çocuklar hakkında ÇKK' nın 11. maddesinde öngörülen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir.

Suç tarihinde 12 yaşını bitirip 15 yaşını tamamlamamış çocukların gerçekleştirdikleri eylemlerden dolayı ÇKK' nın 21. maddesi gereğince üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilemeyecektir.

Suç tarihinde 15 yaşını bitirip 18 yaşını tamamlamamış çocuklarla ilgili ÇKK' da herhangi bir özel düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu yaş grubunda bulunan çocuklara genel hükümlere göre işlem yapılacaktır. Ancak TCK' nın 50. maddesi gereğince, onsekiz yaşını tamamlamamış çocukların mahkûm edildikleri kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların adli para cezasına veya diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesi zorunlu olduğundan, yargılama sonunda bir yılı geçmeyecek şekilde hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmaları muhtemel olan suçlarla ilgili tutuklama müessesesinin işletilmemesi ceza adaleti açısından uygun olacaktır¹⁹⁶. 15-18 yaş grubundaki çocuklar hakkında da hassas davranılmalı ve tutuklama tedbirine, diğer tedbirlerin yeterli sonuç vermeyeceği durumlarda yani en son çare olarak başvurulmalıdır.

Çocuklar hakkında tutuklama tedbirine hangi mahkeme karar verecektir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra çocuklar ile ilgili olarak yapılan soruşturmalarda, şüpheli çocuğun tutuklanmasına ilişkin kararın çocuk mahkemelerince mi yoksa sulh ceza mahkemelerince verileceği hususu tartışma konusu olmuştur. Çocuk Mahkemesi'nin bulunmadığı yerlerde CMK' da düzenlendiği üzere sulh ceza mahkemesi tutuklamaya karar verecektir. Sorun çocuk mahkemelerinin kurulduğu yerlerde ortaya çıkmaktadır. ÇKK' da, çocuklara ilişkin suçların soruşturulması sırasında tutuklamaya hangi mahkemenin karar vereceği hususunda bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak ÇKK' nın 42/1. maddesinde bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde CMK hükümleri uygulanacağı düzenlenmiştir¹⁹⁷. CMK' na bakmak gerekir. CMK' nın 101/1. maddesine göre; "Soruşturma evresinde şüphelinin

¹⁹⁶ Güngör, s. 96.

¹⁹⁷ Aydın, s. 61.

tutuklanmasına Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine Sulh Ceza hâkimi tarafından “ karar verilir hükmü uyarınca suç işlediği şüphesi altında bulunan bir çocukla ilgili olarak tutuklamaya sulh ceza hâkimi karar verecektir¹⁹⁸.

3.1.2.3. Adli Kontrol

CMK 109; “100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.”

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde hâkim kararıyla adli kontrol kararı verilebilecektir. Ancak CMK’ nın 109. maddesinde sayılan ve haklarında adli kontrol tedbiri uygulanmasına karar verilen kişilere uygulanabilecek yükümlülöklere ek olarak çocuklar için ÇKK’ nın 20. maddesinde üç tedbir daha düzenlenmiştir. Bunlar;

- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamaktır.

Hakkında adli kontrol kararı verilebilecek çocuklar 12-18 yaş arasındaki çocuklardır.

Tutuklama yasağı öngörölen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabileceğinden, 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı adli kontrol hükümleri uygulanabilecektir.

15-18 yaş arasındaki çocuklar için, üst sınırı 3 yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütölen soruşturma ve kovuşturmada tutuklama yerine adli kontrol hükümleri uygulanabilir.

¹⁹⁸ Yargıtay 3. Ceza Dairesi 2007/4265 esas,2007/3641 karar,19.04.2007 tarihli kararında; Çocuk Koruma Kanunu’nda suçta sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarına çocuk hâkimi tarafından karar verileceğti belirtildiğti halde, adli kontrol ve tutuklama kararına hangi merciin karar verilebileceğti belirtilmediğinden, çocuk hakkında da bir ceza muhakemesi tedbiri olan adli kontrol ve tutuklama kararına ÇKK’ nun 42/1. maddesi delaletiyle Ceza Muhakemesi Kanununun 101 maddesi uyarınca soruşturma evresinde tutuklama kararını Sulh Ceza Hâkimininin vermesi gerektiğti” belirtilmiştir.

Hakkında adlî kontrol kararı verilen suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanan tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda suça sürüklenen çocuk hakkında yetkili yargı mercii tarafından tutuklama kararı verilebilir ya da adlî kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükler bütünüyle veya kısmen kaldırılabilir, değiştirilebilir veya bunlardan bazılarına uymaktan geçici olarak muaf tutulabilir.

Soruşturma evresinde adli kontrol kararı vermeye yetkili mahkeme tutuklamada olduğu gibi sulh ceza hâkimidir.

3.2. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR HAKKINDAKİ SUÇ SORUŞTURMASINI SONA ERDİREN DURUMLAR VE KARARLAR

Soruşturma evresi uzlaşma, ön ödeme, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve kamu davasının açılması ile sona ermektedir.

3.2.1. Uzlaşma

Uzlaşma, suç oluşturan bir eylemden dolayı meydana gelen sosyal uyumsuzluğu, bir arabulucunun girişimi ile fail ve mağdur arasında oluşan çekişmeyi çözmek ve adaleti, sosyal barış bozulmadan sağlamayı amaçlayan alternatif bir çözüm şeklidir¹⁹⁹.

Uzlaşmanın tarafları şüpheli/sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisidir. Uzlaşma hukukumuzda CMK' nın 253. maddesinde düzenlenmiştir. ÇKK' nın 24. maddesi “*Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır*” hükmü uyarınca CMK' nun 253 ve devamı maddelerindeki uzlaşmaya ilişkin hükümler çocuklar hakkında da uygulanacaktır.

Suç teşkil edene fiili işlediği tarihte oniki yaşını bitirmemiş olan çocuklar ile fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış çocuklardan işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olan çocukların cezai sorumlulukları olmadığından bu çocuklar hakkında uzlaşma yoluna gidilemez²⁰⁰. Bu nedenle onbeş yaşını doldurmamayan

¹⁹⁹ Aslan, s. 147.

²⁰⁰ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 375.

suça sürüklenmiş çocukların yüklenen suçu işlediklerine ilişkin yeterli şüphe oluşmuş²⁰¹ ise öncelikle işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamadıklarına ilişkin rapor alınmalı, sonucuna göre işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmiş olan çocuklar hakkında uzlaşma yoluna gidilmelidir.

Yeterli şüphe bulunmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekeceğinden, Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 8/1 maddesi uyarınca yeterli şüphenin bulunması halinde uzlaşma teklifinde bulunulmalıdır.

CMK' nın 253. maddesi uyarınca uzlaşma yoluna;

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın TCK' da yer alan kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88), Taksirle yaralama (madde 89), Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116), Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234), Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçlarında gidilebilir.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması halinde, Cumhuriyet Savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Uzlaşma teklifinde bulunulurken uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçları anlatılır. Uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde taraflar kararını bildirmek zorundadır. Taraflardan biri veya her ikisi üç gün içinde kararın bildirmediği takdirde teklifi reddetmiş sayılırlar. Resmi mercilere beyan edilmiş olup

²⁰¹ Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 8/1; "Soruşturma konusu suçun, uzlaşmaya tâbi olması **ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması hâlinde;** Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Cumhuriyet savcısının yazılı ya da acele hallerde sözlü tâlimatı üzerine, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene adli kolluk görevlisi de uzlaşma teklifinde bulunabilir. Sözlü emir, en kısa sürede yazılı olarak da bildirilir."

da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da kanuni temsilciye ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturmaya devam olunarak sonuçlandırılır.

Tarafların uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, savcı uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilir veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirebilir. Görevlendirilecek uzlaştırmacının tarafsızlığı konusunda hâkimin tarafsızlığına iliksin hükümler dikkate alınır. Görevlendirilen uzlaşmacıya, soruşturma dosyasında bulunan ve savcı tarafından uygun görülen belgelerin örneği verilir, soruşturmanın gizliliği kendisine hatırlatılır ve uzlaştırma süreci başlar. Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir.

Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır

Uzlaşma müzakereleri sonucunda taraflar uzlaşma sağlayamazsa soruşturmaya devam olunur. Taraflar anlaşma sağlar ve şüphelide uzlaşılan edimi yerine getirdiği takdirde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, CMK' nın 171. maddesindeki şartlar aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme sürecinde zamanaşımı islemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, CMK' nın 171. maddenin 4. fıkrasındaki şart aranmaksızın kamu davası açılır.

Kanun koyucu uzlaşma kurumu ile ilgili düzenlemede çocuklar ile yetişkinler arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır. Kanaatimizce bu doğru değildir. Olması gereken uzlaşma kapsamında bulunan suçlar açısından çocuklar ile yetişkinler arasında bir ayırım yapılmalı, çocuklar açısından ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi suçların kapsamı genişletilmelidir.

İş yükünün fazla olması ve sürecin taraflarının bir araya getirilmesinin çok zor olması nedenlerinden ötürü uygulamada uzlaşma kurumunun işlevselliği oldukça azdır. Ancak her ne sebep olursa olsun soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı suça karışmış çocuğun ruh dünyasının bozulmaması ve topluma daha kolay kazandırılması için çocuğu kovuşturma evresinin süjesi haline getirmemeye çaba göstermeli, Cumhuriyet savcısının bu amaçla uzlaşma yolunu zorlaması gerekir.

3.2.2. Ön Ödeme

Önödeme; soruşturma evresinde uyulduğunda kamu davasının açılmasını önleyen, kamu davası açıldıktan sonra uyulduğunda davayı ortadan kaldıran ceza yargılaması kurumudur²⁰².

Önödeme TCK' nın 75. maddesinde düzenlenmiştir.

TCK 75; “Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adlî para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı üç ayı aşmayan suçların faili;

a) Adlî para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını,

b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yirmi Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı,

c) Hapis cezası ile birlikte adlî para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adlî para cezasının aşağı sınırını,

Soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz.”

Ön ödemeye bağlı suçlara örnek olarak 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun' nun 15/4 maddesinde düzenlenen yivli ve yivsiz silahlarla bıçak ve diğer aletleri, hal ve şartlara göre sırf saldırıda kullanmak amacıyla taşıma suçu gösterilebilir.

Oniki yaşını doldurmuş küçüklerin işledikleri ve ön ödeme kapsamına giren suçlarda, ön ödeme önerisinin ne şekilde ve kimlere yapılacağı veya kimlere tebligat yapılacağı 5237 sayılı TCK'de düzenlenmemiştir. Bu sebeple bu sorunun 7201 sayılı

²⁰² Handan Yokuş Sevük, “Çocuk Yargılamasında Ön Ödeme ve Sulh Hâkiminin Ceza Kararnamesi”, *TBBD*. Sayı: 52, Mayıs/ Haziran, Ankara 2004, s. 66.

Tebliğat Kanunu'na göre çözümlenmesi gerekir. 7201 sayılı Tebliğat Kanunu'nun 11/2. maddesinde; “Kanuni mümessilleri bulunanlara veya bulunması gerekenlere yapılacak tebliğat bizzat kendilerine yapılması icap etmedikçe bu mümessillere yapılır” denilmektedir. Ön ödeme önerisinin bizzat faillere yapılması koşulu bulunmadığına göre, uzlaşma da olduğu gibi ön ödeme teklifinin çocuğun kanuni temsilcilerine yapılması gerekir. Aksi halde ön ödeme önerisi usulüne uygun yapılmamış olacağından bu şekildeki ön ödeme önerisine uyulmaması üzerine kişilerin cezalandırılması mümkün olmayacaktır²⁰³.

Suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş olan çocukların, işledikleri suç teşkil eden fiilleri nedeniyle cezai sorumlulukları bulunmadığından ceza ilişkisinin tarafı dolayısıyla usul ilişkisinin de tarafı olamazlar. Bu nedenle oniki yaşından küçük çocuklar hakkında, ön ödeme kapsamında kalan suçlardan dolayı, ön ödeme kurumu kuralları uygulanmayacaktır²⁰⁴. Ancak ceza sorumluluğu olmayan bu çocuklar hakkında ÇKK' nün 11. maddesinde belirtilen güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

Suç tarihinde ceza sorumluluğu bulunan oniki yaşını bitirmiş ve onbeş yaşını tamamlamamış çocuğun işlediği suçun ön ödemeyi gerektiren suçlardan olması durumunda çocuğun isnat yeteneğine sahip olup olmadığı münhasıran mahkeme tarafından değerlendirilebileceğinden ön ödeme kurumunun soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması mı, yoksa dava açılarak mahkeme tarafından ön ödeme kurumunun uygulanması mı çocuğun lehine olduğu hususu tartışmalıdır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, sanığın suçsuz olduğunu veya cezayı hafifletici nedenlerin varlığını savunması, suçu işlediği tarihte kusur yeteneğinin olmadığını ileri sürmesi halinde, belirlenen cezayı ödemeyerek dava açılmasını ya da açılan davaya devam olunmasını sağlama olanağı olduğu gerekçesiyle soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından Önödeme kurumunun çocuğun yararına olduğuna karar vermiştir²⁰⁵. Dolayısıyla soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı tarafından, yaş küçüklüğü

²⁰³ Seydi Kaymaz/Hasan Tahsin Gökcan, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma ve Ön ödeme*, Seçkin Kitabevi, Ankara 2005, s. 251.

²⁰⁴ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 416.

²⁰⁵ Yargıtay CGK., 17.3.1998 tarih ve 1997/372 Esas, 1998/ 90 Karar sayılı kararı Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku* s. 418.

nedeniyle herhangi bir indirim yapılmadan ve ceza sorumluluğu olup olmadığı araştırılmadan ön ödeme tebliğ yapılacaktır²⁰⁶.

Suç tarihinde onbeş yaşını bitirip onsekiz yaşını tamamlamamış çocuk sanıklar hakkında ön ödeme konusunda, TCK'nın 75. maddesinde yer alan genel hükümler yaş küçüklüğü nedeniyle ceza indirimi yapılmadan uygulanacaktır.

Soruşturma evresinde ön ödeme teklifine uyulduğunda Cumhuriyet savcısı CMK'nın 172 maddesi gereğince fail hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına karar verecektir. Ön ödeme teklifine uyulmadığında ise fail hakkında soruşturmaya devam ederek kamu davasını açacaktır.

Kanun koyucu ön ödeme kurumu ile ilgili düzenlemelerde de çocuklar ile yetişkinler arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır. Kanaatimizce bu doğru değildir. Olması gereken ön ödeme kapsamında bulunan suçlar açısından çocuklar ile yetişkinler arasında bir ayırım yapılmalı, çocuklar açısından ön ödemeye tabi suçların kapsamı genişletilmelidir.

3.2.3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesine Karar Verilmesi

Maslahata uygunluk yönteminin bir sonucu olarak görünen kamu davasının açılmasının ertelenmesi birçok ülkede çok önceden beri uygulanmaktadır²⁰⁷. Türkiye'de kamu davasının açılmasının ertelenmesi 5271 sayılı CMK'nın "Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi" başlıklı 171. maddesinde düzenlenmiştir.

Hukukumuzda kamu davasının mecburiliği ilkesi kural olduğundan Cumhuriyet savcısı, soruşturma kapsamında topladığı delil, iz, eser ve emareler ile şüphelinin suçu işlediğine ilişkin yeterli şüpheyi edinirse dava açmak zorundadır²⁰⁸.

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinde failin kişiliğini ve işlediği suçun niteliğini göz önünde bulundurarak, kanunda öngörülen şartların varlığı ve öngörülen sürenin iyi halli olarak geçirilmesi halinde fail hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında yürütülen soruşturmalarda; kanunda belirtilen şartların varlığı halinde, BMÇHDS'nin 40. maddesi, çocuk hukukunun genel ilkeleri ve

²⁰⁶ Efe, s. 104.

²⁰⁷ Umran Sölez Tan, *Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 2001, s.18.

²⁰⁸ Malkoç, Yüksektepe, s. 507.

çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak, yargılamanın, adil yargılama ilkesine tam sadık kalınarak süratlendirilmesi ve ceza adalet sistemine düşen yükü mümkün olduğu kadar azaltmak, için, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermelidir²⁰⁹.

Oniki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu bulunmadığından bu yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında bu kurum işletilemeyecektir. Bu durumda kamu davasının açılmasının ertelenmesi 12-18 yaş arasındaki çocuklar hakkında uygulanabilecektir²¹⁰.

Kamu davasının açılmasının ertelenebilmesi için kanun bazı şartlar aramıştır. Bunlar;

- Çocuk hakkında daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı kesinleşmiş mahkûmiyet kararı verilmemiş olmalıdır²¹¹. Kanun daha önce hakkında kasıtlı bir suçtan verilmiş mahkûmiyet kararının olmaması şartını aradığından, soruşturması veya kovuşturması devam eden kasıtlı suçlar ile verilen mahkûmiyet kararı kesinleşmiş olsa bile işlenen taksirli suçlar engel oluşturmayacaktır²¹².

- Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma neticesinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini edinmesi gerekir. Bu kanaatin oluşabilmesi için çocuk hakkında geniş bir sosyal inceleme yaptırılmasında fayda vardır. Çünkü yapılan sosyal inceleme ile çocuğun içinde yaşadığı çevre koşulları, ailevi durumu, eğitim seviyesi gibi ölçütler çocuğu suça iten nedenler konusunda edinilecek bilgiler kanaatin oluşmasına yardım edecektir²¹³.

- Cumhuriyet savcısında, kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olacağı kanaati oluşmalıdır.

- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmiş olması gerekir.

Bu şartların varlığı halinde Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verebilir. Gerekli koşulların tamamı gerçekleşmiş olsa bile,

²⁰⁹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 407.

²¹⁰ Aslan, s. 132.

²¹¹ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 409.

²¹² Aslan, s. 132.

²¹³ Aslan, s. 133.

Cumhuriyet savcısı erteleme kararı vermeyebilir. Çünkü kanunda “ertelenmesine karar verebilir” ifadesini kullanarak kamu davasının açılmasının ertelenmesini Cumhuriyet savcısının takdirine bırakmıştır.

Cumhuriyet savcısı şüpheli hakkında açılacak kamu davasının yetişkinler için 5 yıl süreyle, çocuklar için ÇKK 19. maddesi gereğince 3 yıl süreyle ertelenmesine karar verir. Kamu davasının açılması 3 yıl süreyle ertelendikten sonra, çocuk erteleme süresi içinde, işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olmadığı takdirde, Cumhuriyet Savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet halinde kamu davası açılır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına, suçtan zarar gören, CMK 173. maddesi hükümlerine göre itiraz edebilir. Kanun, itiraz bakımından kovuşturmaya yer olmadığı kararlarına ilişkin itiraz usulüne atıfta bulunmuştur. Suçtan zarar gören, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi başkanına itiraz edebilir. Kararı inceleyecek olan ağır ceza mahkemesi kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer sulh ceza hâkimini görevlendirebilir; kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder; itiraz edeni giderlere mahkûm eder ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir. Başkan istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek kamu davası açar²¹⁴.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumuna yer verilmesi yerinde bir düzenlemedir. Doktrinde de bu kurumun olması gerektiği savunulmuştur. Kanunda her ne kadar Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesine Karar Verilmesi’ne yer verilmiş ise de uygulamada bu yönde çok az karar verilmektedir.

Hukukumuzda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu için hükmolunan ceza iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası şartı aranmıştır. 5237 sayılı TCK ve diğer kanunlarda yer alan suçlar için öngörülen ceza sınırları dikkate alındığında Türkiye’de işlenen suçların büyük bir kısmının hükmün açıklanmasının geri

---

²¹⁴ Aslan, s. 136.

bırakılması kapsamına girebileceği görülmektedir. Zaten uygulamada verilen kararların büyük bir çoğunluğunu hükmün açıklanmasını geri bırakma kararı oluşturmaktadır. Kanaatimizce neticede hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kapsamında kalacak olan birçok suç açısından çocuğu kovuşturma evresinin süjesi haline getirmek yersizdir. Bu nedenle kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu için kanunda öngörülen kapsam genişletilmelidir. Cumhuriyet savcılarının bu kurumu daha çok uygulamalarını sağlamaya çalışılmalıdır.

Kanun koyucu kamu davasının açılmasının ertelenmesinde yetişkinler için beş yıl, çocuklar için üç yıllık bir süre öngörmüş bu konuda çocukları yetişkinlerden ayrı tutmuştur. Ancak uzlaşma ve Önödeme kurumunda çocuklar ile yetişkinler arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır. Kanaatimizce bu doğru değildir. Olması gereken Önödeme veya uzlaşma kapsamında bulunan suçlar açısından çocuklar ile yetişkinler arasında bir ayırım yapılmalı, çocuklar açısından Önödemeye veya uzlaşmaya tabi suçların kapsamı genişletilmelidir.

3.2.4. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi

CMK' da dava açılması için yeterli şüphenin varlığı aranmıştır. Cumhuriyet savcısı, soruşturma kapsamında toplanan delil, iz, eser ve emareler ile şüphelinin suçu işlemediğine kanaat getirirse kovuşturmaya yer olmadığına karar vererek soruşturmayı sonuçlandırır.

CMK 172 maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.

CMK' da dava açılması için yeterli şüphenin varlığı aranmıştır. Cumhuriyet savcısı, soruşturma kapsamında toplanan delil, iz, eser ve emareler ile şüphelinin suçu işlemediğine kanaat getirirse kovuşturmaya yer olmadığına karar vererek soruşturmayı sonuçlandırır²¹⁵.

Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.

²¹⁵ İsmail Malkoç, Mert Yüksektepe, *Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sasılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu*, Malkoç Kitabevi, Ankara 2005, s. 511.

Suçtan zarar gören, CMK 173 maddesi uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın *ağır ceza mahkemesine* itiraz edebilir.

Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.

3.2.5. Kamu Davasının Açılması

Soruşturma evresi neticesinde toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı iddianame düzenler. İddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır. İddianamede şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, şüphelinin lehine de olan hususlarda belirtilecektir. İddianamenin sonuç bölümünde, işlenen suç için ilgili kanun veya kanunlarda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği açıkça belirtilir²¹⁶. İddianame tamamlandıktan sonra CMK 174 maddesi uyarınca değerlendirilmek üzere soruşturma evrakıyla birlikte mahkemesine verilir. Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeleri incelendikten sonra, kararını verir. Mahkeme iddianameyi kabul ederse kamu davası açılmış olur.

---

²¹⁶ Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, s. 155.

SONUÇ

Çocuk toplumun geleceğidir. Toplumların geleceğine ümitle bakmaları için geleceklere olan çocuklarını iyi yetiştirmeleri gerekir. Gelecekte toplumsal yaşamın sağlıklı olması, geleceğin teminatı olan çocuklara gösterilen önem ve verilen değerle doğru orantılıdır. Toplumun geleceği için çocuklar içinde en çok ehemmiyet gösterilmesi gereken çocuk grubu suça karışmış çocuklardır. Suça karışmış çocuklar fiziksel ve psikolojik bakımdan gelişimini henüz tamamlayamadıklarından ve irade yetenekleri yeterince gelişmemiş olduğundan uluslararası sözleşmelerde de dile getirildiği üzere, kendilerine farklı hükümler uygulanmasını öngören yasal düzenlemelerle korunmaları gerekir. Bu çocuklara suç oluşturan eylemleri için cezalandırmadan ziyade, suç işlemelerini önlemek ve topluma kazandırmak amacıyla yönlendirici ve ıslah edici tedbirler uygulanmalı ve çocuklar için gerekli kurumlar oluşturulmalıdır.

Suç toplumsal bir olgudur. Toplumda suçun işlenmesine etki eden birçok faktör bulunur. Suç bu toplumsal faktörlerden birine veya bir kaçına bağlı olarak ortaya çıkabilir. Fiziki ve ruhi olgunluğa erişmemiş, irade yeteneği tam olarak gelişmemiş bir varlık olan çocuğun, suç oluşturan eylemi, iradi bir davranış olmayıp, daha çok toplumda suç işlemeye etkili olan faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan bir davranıştır. Bu nedenle suç oluşturan eylemi işleyen çocuğa ÇKK' da suçlu çocuk yerine "Suça sürüklenen çocuk" ifadesi kullanılmıştır.

Çocuk hukuku, tarihi süreç içerisinde çocuk kavramına yüklenen anlamlara göre gelişim göstermiştir. Günümüzde çocuk toplumun gelecekte sağlıklı bir yapıda olması için korunması gereken bir varlık olarak kabul edilmiştir. Bu amaçla gerek ulusal mevzuatlarda, gerekse uluslararası toplum tarafından uluslararası hukukta çocuğu koruyucu ve destekleyici birçok düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerle çocuk hukukunda büyük ilerleme kaydedilmiştir. Çocuk hukukunda yaşanan bu gelişmelere, gelişmekte olan ve Avrupa Birliği(AB) uyum sürecinde bulunan Türkiye kayıtsız kalmamış ulusal mevzuatımızda çocuklarla ilgili birçok düzenleme yapılmıştır. Bu bağlamda 2004 yılında yeni TCK, CMK, CGTİK ve 5395 sayılı ÇKK kabul edilmiştir. Türkiye'de yaşanan bu gelişmelerde BMÇHDS'nin etkisi büyüktür.

Çocuk hukukunda yaşanan gelişmelerin temel amacı çocukları korumak, çocuk suçluluğunu önlemek ve suça karışmış çocukları topluma kazandırmaktır. Çocuk suçluluğunu önlemek iki yolla mümkündür. Birincisi toplumda suçluluğa etkili faktörlerden çocuğun en az etkilenmesini sağlayacak şekilde gerekli tedbirleri almak, ikincisi suça karışmış çocukları yeniden topluma kazandırmak için ıslah edici tedbirler uygulamak ve yönlendirici eğitim vermek ve bunun için gerekli kurumsal yapıyı oluşturmaktır.

Çocuk suçluluğunu önlemenin ilk ve en kolay yolu çocuk suçluluğuna etki eden faktörlerin etkisini en aza indirmektir. Bunun için çocuklar aile çevreleri maruz kaldıkları durumlar dikkatle takip edilmeli, çocuğun psikolojik yapısı üzerinde olumsuz etki gösteren davranışlar sergileyen veya çocuğuna suç öncesi davranış olarak kabul edilebilecek eylemleri yaptıran ailelerin, kendisine ve çocuklarına gereken her türlü desteği verebilecek kurumlar oluşturulmalıdır. Örneğin çocuğuna şiddet uygulayan veya çocuğuna dilendiricilik yaptıran ailelere ve çocuklarına gerekli her türlü destek verilmeli, devlet tarafından aynı olumsuzlukların bir daha tekrar edilmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Çocuğu okul çevresi suça özendirici her türlü faktörden arındırılmalı, bunun için gerekli tedbirler alınmalıdır. Okulda çocuklar özenle takip edilerek suça meyil gösteren çocukların suç işlemlerinin önüne geçmek için gerekli önlemler alınmalı ve bu çocuklara gerekli destek verilmelidir. Çocuk suça karıştıktan sonra topluma kazandırmak için ne kadar ıslah edici tedbirler ve yönlendirici eğitimler uygulanırsa uygulansın suça karışmış çocuğun ruh dünyası yaralanmıştır. Ayrıca suça karışmış çocuğa toplumun bakış açısında değişim olacaktır. Bu nedenle suça bir kez karışmış çocuğun tekrar suç işleme potansiyeli her zaman az da olsa mevcuttur. Kanaatimizce devletler suça karışmış çocukları topluma kazandırmak için gerekli çabayı gösterirken bundan daha büyük çabayı çocuk suçluluğuna etkili faktörlerden çocuğu koruma yolunda göstermelidirler.

Yaşanan gelişmelere bağlı olarak 765 sayılı TCK' da onbir olan ceza sorumluluğu yaşı 5237 sayılı TCK' da oniki yaşına çıkarılmıştır. Ayrıca 5237 sayılı TCK' da eski yasada olduğu gibi ön ödeme kurumuna yer verilmiştir. 5271 sayılı CMK ile kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve uzlaşma kurumları getirilmiştir. 5395 sayılı kanunda çocuk mahkemelerinin yanında Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerine de yer verilmiştir. Savcılık bünyesinde çocuk bürosu, kolluk

bünyesinde, çocuk hukuku, psikolojisi ve gelişimi konusunda eğitim almış çocuk birimine ve sosyal çalışma görevlilerine yer verilmiştir. Ayrıca çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbirler, tedbirlerin alınması ve acil koruma kararına ÇKK' da yer verilmiştir. Tüm bu düzenlemelerin hayata geçirilmesini ve uygulanmasını sağlayacak alt yapı oluşturulduğu takdirde çocuğun korunması yolunda büyük ilerlemeler kaydedilebilecektir. Günümüzde bu düzenlemeler uygulanmaya çalışılsa da tam olarak uygulanabildiği söylenemez. Örneğin çocuk mahkemeleri her ilde veya ihtiyaç duyulan ilçelerde kurulamamıştır. Kolluğun çocuk birimi her ilçede bulunmamaktadır.

Mülga 765 sayılı TCK' da onbir olan ceza sorumluluğu yaşı 5237 sayılı TCK' da oniki ye çıkarılması kanaatimizce yerinde bir düzenlemedir. Çünkü irade yeteneği gelişmemiş ve büyük oranda suçluluğa etkili faktörlerin etkisi altında suça karışan çocuğu erken yaşta soruşturma veya kovuşturma evresinin süjesi haline getirmek çocuğun ruh dünyasında çok olumsuz etkiler doğuracağı gibi çocuk suçluluğuyla mücadelede bir fayda sağlamayacak, aksine çocuk suçluluğunun artmasına neden olacaktır. Ancak ceza sorumluluğu bulunan yaş grupları için suç oluşturan eylemler için öngörülen ceza miktarları, Türkiye'de çocukları suçta kullanma sıkça rastlanan bir durum olduğundan dikkatle belirlenmelidir.

Kanun koyucunun kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumuna yer verilmesi yerinde bir düzenlemedir. Uzlaşma ve ön ödeme Kurumu hem soruşturma, hem de kovuşturma evresinde uygulanabilir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı suça karışmış çocuğun ruh dünyasının bozulmaması ve topluma daha kolay kazandırılması için çocuğu kovuşturma evresinin süjesi haline getirmemeye çaba göstermelidir. Bunun için suç ön ödeme kapsamında ise ön ödeme kurumu işletilmeli, suç uzlaşma kapsamında ise uzlaşmayı sağlamak için gerekli çaba gösterilmeli uzlaşma kapsamında değilse şartları var ise çocuk hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi yoluna gidilmelidir.

Eksikliklerine rağmen yaşanan tüm bu gelişmeler ve bu kurumlar çok büyük öneme sahiptirler. Bütün bunların yanında asıl önemli olan çocuğun suça karışmamasını sağlayabilmektir. Bunun için özellikle çocuk suçluluğuna etki eden faktörler kontrol altına alınmalı, bunların çocuk üzerindeki etkisi minimize edilmeli, ancak her şeye rağmen çocuk suça karışmış ise çocuğun mümkün mertebe soruşturma evresinin süjesi

olarak kalması sağlanmalıdır. Çocuk hakkında kovuşturma aşamasına geçildiği takdirde yargılamada da öncelikle çocuğun ıslahı için gerekli tedbirlere başvurulmalı, cezalandırma en son çare olarak uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Yılmaz, Atakan, Tahsin, *Psikolojik – Pedagojik- Hukuki Yönleriyle Suça Giden ve Suç İşleyen Çocuklar*, Mim Yayınları, Hukuk ve Eğitim Serisi, Sayı: 3, 1968.
- Akyüz, Emine, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, Milli Eğitim Bakanlığı İnsan Hakları Eğitimi Dizisi, Ankara 2000.
- Akyüz, E., “Önemli Kanunlarımızda Çocuğun Korunmasına İlişkin Hükümler ve Boşluklar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 11(1), 1978, 137-152.
- Artuç, Mustafa, Gedikli, Cemil *Yeni Yargıtay Kararları Işığında TCK-CMK-CGİK-Çocuk Koruma Kanunu ve 5560 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler (Yeni Ceza Adalet Sistemi)*, (2. Bs.), Ankara 2007.
- Artuk, M. Emin, Gökçen, Ahmet ve Yenidünya, Ahmet Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- Aslan, Beşir, *Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007.
- Asma, Türkay, *Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Türk Çocuk Hukuku*, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Günleri, Hakimevi, İstanbul 1995.
- Aydın, M., “Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Sayı:1, Eylül 2006, 57-62
- Bağcı, O., *Çocuk Yargılaması*, İstanbul Barosu Meslek İçi Eğitim Merkezi ve CMK Uygulama Servisi Eğitim Seminerleri Dizisi, İstanbul Barosu Yayınları, Cep Kitapları-VI, İstanbul 2005.
- Bakıcı, Sedat, *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, Adalet, Ankara 2007.
- Bal, Hüseyin, *Çocuk Suçluluğu*, (1. Bsk.), Fakülte Kitabevi, Isparta 2004.
- Balo, Yusuf Solmaz, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, Adalet Yayınevi, (2. Bası), Ankara 2005.
- Balo, Yusuf Solmaz, *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.

- Balo, Y. S. “Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların Yargılanması ve 4963 Sayılı Kanunla Çocuk Mahkemeleri Kanununda Yapılan Değişikliklerin Çocuk Ceza Hukukuna Etkisi”, *Adalet Dergisi*, Yıl: 95, Sayı:17, Ekim 2003, 41-82.
- Baysan Kobat, İsmet, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2009.
- Çağlar,D., “Türkiye’ de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1973, 59-112.
- Centel, Nur, Zafer, Hamide ve Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınları, (3. Bası), İstanbul 2005.
- Çoğan, Onur, *Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Edirne Ceza Mahkemelerinde Açılan Davaların Bu Yönden İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.
- Çolak, Gülbeyaz, *Türk Ceza Yargılamasında Çocukların Yargılanması Ve Hakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan 2010.
- Çoşar, Y., “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 56, Eylül-Ekim 2005, 281-327.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin, Ankara 2005.
- Doğan, N., “Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri”, *Adalet Dergisi*, Yıl: 81, Sayı 1, Ocak-Şubat 1990,
- Dönmezer, Sulhi, Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, Beta Yayınları, II, İstanbul 1999.
- Durkheim, Emile, *Les Regles De La Methode Sociologique*(Çeviren: Cemal Bali Akal), Dost Kitabevi, (2. Bası), Ankara 2010, s. 79
- Efe, Metin, *Çocukların Cezai Sorumluluğu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.

- Erem, Faruk, *Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1940.
- Erol, Haydar, *Ceza Muhakemesi Kanunu 2010*.
- Evik, Ali Hakan, *Çocuk Suçluların Yargılanması ve Yaptırımların Uygulanması Rejimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, “Çocuklar ve Suç-Ceza”, *40/33 Küçükler Bakımından Adaletin Yürütümü Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) (49-72)*, (1.Bsk.), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005.
- Göç, Lütfü, *Çocuk Suçluluğu Ve Polisin Yaklaşımı*, (Yüksek Lisans Projesi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2006.
- Gölcüklü, Feyyaz, *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Ankara 1962.
- Güngör, İlker, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2006.
- Hacıoğlu, Burhan Caner, *Suçlu Çocukların Muhakemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985.
- Hacıoğlu, B. C., “Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1998, 1-20.
- Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin, (8. Baskı), Ankara 2009.
- İnan, A. N., “Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukukuna Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1-4), 1968, 201-219
- İnan, A. N., “Çocuğun Korunması ve Polis”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37(1-4), 1980, 243-250.
- Karataş, Y., “Türk Hukukunda Onbir Yaşını Bitirmemiş Olan Çocuklara Uygulanan Emniyet Tedbirleri”, *Adalet Dergisi*, Yıl: 95, Ekim 2003, 176-198.

- Kaymaz, Seydi, Gökcan, Hasan Tahsin, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma ve Önödeme*, Seçkin Kitabevi, Ankara 2005.
- Keyman, Selahattin, *Ceza Muhakemesinde (Asıl ceza Muhakemesinde) Savcılık*, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- Kocar, Yasin, *İsnat Yeteneği, isnat Yeteneğini Kaldıran Veya Azaltan Nedenler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Kunter, Nurullah, *Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu Nasıl Olmalı*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949.
- Kunter, Nurullah, Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Birinci Kitap, Beta Yayınevi, (17. Bası), İstanbul 2009.
- Lombrosso, Cesare, *Suç İşlemenin Sebepleri ve Önlenmeleri*, (Çeviren: Sadi Anadolu), Sebat Basımevi, İstanbul 1935.
- Malkoç, İsmail, Yüksektepe, Mert, *Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sasılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu*, Malkoç Kitabevi, Ankara 2005.
- Ok, Aylin, *Kurumlar ve Suçlu Çocuklar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1989.
- Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul 1992.
- Öter, Âdem, *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2005.
- Özbek, Veli Özer, *Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı İzmir Şerhi*, Ankara 2006.
- Özdemir, Hande, *Türk Hukukunda Çocukların Yargılanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, Ankara 2005.
- Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (4. Bası), Seçkin, Ankara 2009.

- Öztürk, Bahri, Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- Öztürk, Bahri, Özbek, Veli Özer ve Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.
- Parlar, Ali, Hatipoğlu, Muzaffer, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu*, Ankara 2007.
- Polat, Halil, *Teori ve Uygulamada Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*, Adalet Yayınevi, Ankara 2008.
- Polat, H., “Türk Hukukunda Çocukların Cezai Sorumluluğu ve Yargılanmalarındaki Özellikler Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 90, Eylül-Ekim, 2010, 64-101
- Polat, Oğuz, *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, Seçkin, Ankara 2004.
- Savaş Sandalcı, F., ”Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Mesleği”, Erişim Tarihi: 03.03.2012. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukhaklarishu.htm>
- Sölez Tan, Umran, *Çocuk Ceza Hukuku Araştırmaları*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 2001.
- Taner, Mehmet, “Çocuk Niçin Suç İşliyor?”, *Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenler ve Eğitim Yoluyla Korunmaları*, Adalet Bakanlığı Yeni Seri. No: 65, Ankara 1985.
- Tekin, Uğur, “Çocuk Yargılamasında Avrupa’daki Yeni Uygulamalar” *Çocuklar ve Suç-Ceza*, (487-492) , Seçkin Yayıncılık, (1.Bsk.), Ankara 2005.
- Topaloğlu, Mahir, *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Toprak, U., “Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2011(95), Ankara 2011, s. 315.
- Turan, Doğan Kubilay, *Türk Ceza Hukuku’nda Suça Sürüklenen Çocuk Hakkında Güvenlik Tedbirleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Uluğtekin, Sevda, *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, Ankara 1994.

- Uluğtekin, S., Baykara Acar Y., ve Cankurtaran Öntaş, Ö., “Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporlarının (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 53, 2004, 35-44.
- Ünver, Y., “YTCK’da Kusurluluk”, *Ceza Hukuku Dergisi(CHD)*, Ekim 2006, Sayı: 1, 37-73.
- Wolfgang Heinz, “Çocuklar ve Suç-Ceza” *Çocuk ve Genç Suçluluğu- Ceza Yasa Koyucusunun Harekete Geçmesini mi? Bekliyor?*, (Çeviren; Mustafa Ruhan Erdem), (237-284), Seçkin Yayınevi, (1. Bsk.), Ankara 2005.
- Yağbasan, Yusuf, *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2010.
- Yavuzer, Haluk, *Çocuk ve Suç*, (9. Bs.), Remzi Kitabevi, İstanbul 1998.
- Yelesdağ, Hayati, *Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı Ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Yokuş Sevük, H., “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, VIII(1-2), 2004, 199-232.
- Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Vedat Kitapçılık, (11. Bası), İstanbul 2005.
- Yüce, Tufan Turhan, *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, Ankara 1985.
- Zevkliler, A., “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 1968, 173-236.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ahmet KALKAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Genç/01.01.1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Y.Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Cumhuriyet Savcılığı Adayı Stajı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Adalet Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	ahmetkalkan83@hotmail.com
Tarih	15.06.2012